

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Štefanič

**Mednarodnopravni okvir ciljnega ubijanja v vojni proti terorizmu s
poudarkom na ameriški operaciji zoper Osamo bin Ladna**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Štefanič

Mentor: doc. dr. Uroš Svete

Somentor: doc. dr. Milan Brglez

**Mednarodnopravni okvir ciljnega ubijanja v vojni proti terorizmu s
poudarkom na ameriški operaciji zoper Osamo bin Ladna**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Mednarodnopravni okvir ciljnega ubijanja v vojni proti terorizmu s poudarkom na ameriški operaciji zoper Osamo bin Ladna

Od terorističnih napadov na Združene države Amerike so slednje vpletene v vojno z odgovorno skupino za napad, teroristično mrežo Al Kajdo. Eno izmed osnovnih "orodij", ki se uporablja v tej nekonvencionalni vojni, je ciljno ubijanje. Ta pojem pa (še) nima neke pravne definicije, v najširšem pomenu pa ga definiramo kot naklepen uboj posameznika s strani države, organizacije ali institucije izven bojišč, ko oseba ni v fizičnem priporu izvršitelja uboja. Obamova administracija, ki je, glede na predhodno Bushevo administracijo, kar podvojila uporabo te tehnike, se sooča z različnimi kritikami ter tudi pohvalami te politike. Kritiki tako trdijo, da je ta politika nezakonita in moralno sporna. Poleg tega so nekateri mnenja, da je ta politika naredila ZDA še bolj ranljive. Nadaljnje raziskave oziroma preiskave pa so pokazale, da čeprav obstajajo pomanjkljivosti pri ameriškem ciljnem ubijanju – še posebej glede tajnosti, je ciljno ubijanje pravno in moralno upravičena uporaba smrtonosne sile v novodobnem vojskovanju. Pri tem pa moramo upoštevati tudi dejstvo, da se terorizem razteza po vsem svetu in išče ter najde zatočišča v krajih, kjer so državni organi šibki ali pa jih na tistem ozemlju sploh ni. Tako ZDA z uporabo svoje tehnologije in posebnih operacijskih zmogljivosti izvajajo politiko, ki zmanjšuje grožnje po vsem svetu, zmanjšuje kolateralno škodo in zmanjšuje svojo vojaško prisotnost po svetu, kar posredno pripelje tudi do manjših stroškov.

Uboj voditelja Al Kajde Osame bin Ladna s strani ameriških specialnih sil in Centralne obveščevalne sile maja 2011 v Pakistanu je odprl številna vprašanja mednarodnega prava v povezavi z zakonitostjo te posebne operacije in dopustnosti ubojev mednarodnih teroristov na splošno. Zatorej ocena dejanske politike ciljnega ubijanja kot upravičenega ali potrebnega odgovora na teroristične grožnje ali dejanska zakonitost takšne politike presega moje vedenje in obseg te naloge. Tako se bom v svojem delu posvetila operaciji proti Osami bin Ladnu in se tako potrudila olajšati razumevanje pravnih premislekov, ki se pojavijo v mednarodnem pravu iz treh pravnih režimov, ki pridejo v poštev pri tem pojavu – mednarodnega prava o uporabi sile (lat. *jus ad bellum*), mednarodnega humanitarnega prava oziroma prava oboroženih spopadov (lat. *jus in bello*) ter mednarodnega prava človekovih pravic – seveda z ameriškega vidika.

Ključne besede: ciljno ubijanje, Osama bin Laden, *jus ad bellum*, *jus in bello*, mednarodno pravo človekovih pravic.

The International Legal Framework of Targeted Killings in the War on Terrorism with Emphasis on the U.S. Operation against Osama bin Laden

Since the terrorist attacks on the United States of America, the latter is being involved in a war with the group responsible for the attack, the terrorist network Al Qaeda. One of the basic tools used in this unconventional war is targeted killing. This concept does not have a legal definition (yet) and in the broadest sense. It is defined as the intentional killing of an individual by the state, organization, or institution outside the battlefields where the person is not in the physical custody of the executor of the killing. The Obama administration, which, according to previous Bush administration, has doubled the use of these techniques, is facing various criticisms as well as praise for this policy. Critics also argue that the policy is illegal and morally questionable. In addition, some believe that this policy has made the U.S. more vulnerable. Further research and investigation has shown that although there are weaknesses in the U.S. targeted killing (especially in terms of secrecy), targeted killings are legally and morally justifiable use of deadly force in modern day warfare. We must also consider the fact that terrorism spreads throughout the world and usually searches and finds refuge in places where the public authorities are weak or are not present in that territory. Therefore, the U.S. with their technology and special operational capabilities implement this policy which is reducing the threats around the world, reducing collateral damage, and reducing its military presence around the world, which indirectly leads to lower costs.

The killing of Al Qaeda leader Osama bin Laden by U.S. Special Forces and the Central Intelligence Agency in Pakistan in May 2011, opened a number of issues in international law, relating to the legality of the special operations and admissibility of targeted killings of international terrorists in general. The assessment of the actual policy of targeted killing as a legitimate and necessary response to terrorist threats or actual legality of such a policy exceeds my knowledge and scope of this paper. That is why in this paper, I will give my attention to the operation against Osama bin Laden in order to facilitate an understanding. Then I will examine the legal justifications of the phenomenon of targeted killings under existing frameworks in international law from three legal regimes which come into play in my case: the law on the use of force (lat. *jus ad bellum*), the laws of armed conflict (lat. *jus in bello*), and international human rights law.

Keywords: targeted killing, Osama bin Laden, jus ad bellum, jus in bello, international human rights law

. Kazalo

1	Uvod.....	7
2	Metodološki okvir.....	8
2.1	Oprelitev predmeta in cilja preučevanja:.....	8
2.2	Hipoteze.....	8
2.3	Uporabljena metodologija.....	9
3	Oprelitev temeljnih pojmov.....	9
3.1	Mednarodno pravo.....	9
3.1.1	Jus ad bellum in jus in bello.....	10
3.1.2	Mednarodno pravo človekovih pravic.....	12
3.2	Ciljno ubijanje.....	13
3.3	Terorizem.....	14
3.4	Vojna proti terorizmu.....	18
3.4.1	Osama bin Laden.....	20
4	Ameriška politika ciljnega ubijanja v vojni proti terorizmu.....	21
4.1	Praksa ZDA pred 11. septembrom 2001.....	22
4.2	Pravni vidik ameriškega ciljnega ubijanja.....	23
4.3	Operacija "Neptune Spear".....	26
4.3.1	Poročilo Abbottabad komisije.....	27
4.4	Spremembe v politiki ciljnega ubijanja.....	28
4.4.1	Ameriški standardi in postopki uporabe sile v protiterorističnih operacijah zunaj območja ZDA in zunaj območij aktivnih sovražnosti.....	29
5	Jus ad bellum.....	30
5.1	Mandat Varnostnega sveta ZN.....	31
5.2	Samoobramba.....	33
5.3	Proporcionalnost, nujnost in soglasje.....	35
5.3.1	Proporcionalnost.....	35
5.3.2	Nujnost.....	36
5.3.3	Zahteva po soglasju.....	36
5.4	Uporaba sile proti Osami bin Ladnu v Pakistanu.....	38
6	Mednarodno pravo oboroženih spopadov (<i>jus in bello</i>).....	39
6.1	Klasifikacija oboroženega konflikta.....	41
6.2	Konflikt s teroristi kot mednarodni oboroženi konflikt.....	44
6.2.1	Status nezakonitega borca.....	48

6.3	Konflikt s teroristi kot nemednarodni oboroženi konflikt.....	50
6.3.1	Skupni tretji člen Ženevskih konvencij.....	50
6.3.2	Prvi člen dodatnega protokola II.....	52
6.3.3	Prag intenzivnosti in trajanja.....	52
6.3.4	Status borca v nemednarodnem oboroženemu spopadu	53
6.3.4.1	Smernice MORK	53
6.4	Proporcionalnost.....	55
6.5	Ciljanje Osame bin Ladna	55
7	Mednarodno pravo človekovih pravic	57
7.1	Eksteritorialna uporaba Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah – MPDPP	58
7.2	Pravica do življenja	60
7.2.1	Nujnost	62
7.2.2	Proporcionalnost.....	62
7.2.3	Sodni nadzor.....	63
7.3	Mednarodno pravo človekovih pravic v oboroženem konfliktu	63
8	Zaključek.....	65
9	Literatura.....	68
	Priloga: Meja med Afganistanom in Pakistanom.....	77

Seznam kratic

AUMF	Authorization for Use of Force Against Terrorists
CIA	Central Intelligence Agency
FBI	Federal Bureau of Investigation
MCA	Military Commissions Act
MHP/MPOS	Mednarodno humanitarno pravo/Mednarodno pravo oboroženih spopadov
MORK	Mednarodni odbor Rdečega križa
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
OZN	Organizacija združenih narodov
UL ZN	Ustanovna listina Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

1 Uvod

Tri dni po terorističnem napadu na Združene države Amerike je ameriški Kongres dovolil predsedniku uporabo vse potrebne in primerne sile proti tistim državam, organizacijam in osebam, za katere predsednik določi, da so načrtovali, odobrili, storili ali pomagali pri izvedbi terorističnih napadov (Priest 2005). Nadalje je predsednik Bush 17. septembra 2001 domnevno podpisal skrivno obveščevalno ugotovitev, ki je Cii odobrila uporabo "smrtonosnih prikritih operacij", torej ciljnega ubijanja določenih posameznikov, s čimer bi uničili teroristično mrežo Al Kajde. Centralna obveščevalna agencija je tako dobila zeleno luč, da stori vse, kar je potrebno za izvedbo te naloge in Osama bin Laden je postal najbolj iskan človek na svetu (Woodward 2001). Travmatični dogodek, ki je zahteval več kot 3000 žrtev, je pripeljal do ogromnih sprememb tako v ameriški politiki kot tudi v javnem mnenju – in začela se je največja protiteroristična kampanja v zgodovini (Melzer 2008, 36–37).

Po dolgem in krvavem desetletju protiterorističnega delovanja pa je drugega maja 2011 ekipa ameriških specialnih sil izvršila operacijo zoper Osamo bin Ladna v Pakistanu. Takšna uporaba sile proti nedržavnemu akterju na ozemlju lastne ali druge države z namenom uporabe smrtonosne sile proti posamezniku je poznana kot fenomen ciljnega ubijanja. Takšne operacije nekako zabrišejo in izzivajo meje v okviru mednarodnopravnega okvirja. Usmrnitev bin Ladna odpira številna vprašanja mednarodnega prava v povezavi z zakonitostjo te operacije in dopustnostjo ciljnega ubijanja mednarodnih teroristov na splošno.

Prvi konflikt v vojni proti terorizmu – vojno v Afganistanu – so ZDA in koalicijske sile Nata začele na podlagi pravice do "individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov" na podlagi 51. člena UL ZN. Kriteriji, ki določajo, "ali in kako vojno legitimno je vojno sploh začeti" (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 53) spadajo v skupino *jus ad bellum*. Ko se vojna oziroma oborožen konflikt začne, pa veljata Mednarodno humanitarno pravo in Mednarodno pravo človekovih pravic. Prvo v primeru ciljnega ubijanja veleva, da je le-to legalno, če je domnevni terorist obravnavan kot borec (mednarodni oboroženi spopad) oziroma neposredno sodeluje v sovražnostih (nemednarodni oboroženi spopad). Po pravu človekovih pravic pa je ciljno ubijanje zakonito le, če se izvede za preprečitev neposrednega napada, ki ga ni možno zaustaviti z drugimi sredstvi (Kretzmer 2005, 171).

Medtem ko je za večino pravnikov uporaba ciljnega ubijanja na konfliktnih območjih še legalna, pa se med mnogimi pojavi dvom, ko gre za ubijanje domnevnih teroristov zunaj konfliktnih območij, na primer v državah, kot sta Pakistan in Jemen. A Združene države Amerike verjamejo v svoje argumente; večina ameriških uradnikov, zaposlenih z vojno proti terorizmu, je mnenja, da se oboroženi spopad seli tja, kamor gredo njegovi udeleženci ter da udeležencem sledi tudi možnost (novih) sovražnosti. Lahko jih napadejo (zaradi vojaške nujnosti), kjer jih najdejo, vsaj glede zakonov o ravnanju v času sovražnosti (Anderson 2011, 11). Ker Al Kajda še ni opustila načrtov za nameren napad na ZDA, tudi slednje ne bodo popustile v vojni proti terorizmu/teroristom (Koh 2010).

2 Metodološki okvir

2.1 Opredelitev predmeta in cilja preučevanja:

- analizirati ciljno ubijanje ter njegovo razširjeno uporabo v vojni proti terorizmu;
- ugotoviti stališče ZDA do ciljnega ubijanja;
- preučiti pravne utemeljitve ciljnega ubijanja na podlagi obstoječih okvirjev mednarodnega prava treh primernih pravnih režimov: (1) pravo o uporabi sile (lat. *jus ad bellum*) (pravica do vojskovanja), (2) Mednarodno pravo oboroženih spopadov oziroma Mednarodno humanitarno pravo (lat. *jus in bello*) in (3) Mednarodno pravo človekovih pravic;
- v okvirju vseh treh pravnih okvirjev pojasniti zakonitost uboja Osame bin Ladna.

2.2 Hipoteze

H₁: Mednarodno pravo (oboroženih spopadov) se še ni v celoti razvilo za delovanje v vojni proti terorizmu. Boj proti mednarodnemu terorizmu tako predstavlja novo paradigmo, s katero se mednarodno pravo še mora soočiti.

H₂: ZDA so z ubojem Osame bin Ladna v Pakistanu, ki uradno ni del oboroženega konflikta, kršile mednarodnopravna načela.

2.3 Uporabljena metodologija

Pri pisanju magistrske naloge bom uporabila metodo analize sekundarnih in primarnih virov, deskriptivno metodo in študijo primera. V mojem primeru bodo primarni viri predvsem mednarodne pogodbe, Ustanovna listina ZN, ameriška zakonodaja ter drugi pravni dokumenti. Pri sekundarnih virih bom preučevala, analizirala in interpretirala različne knjige, znanstvene članke in internetne vire, študijo primera pa bom uporabila za prikaz pravnega okvirja ciljnega ubijanja v operaciji zoper vodjo teroristične organizacije Al Kajda Osamo bin Ladna.

3 Opredelitev temeljnih pojmov

3.1 Mednarodno pravo

»Mednarodno pravo je sistem pravnih načel in norm, s katerimi so določene pravice in obveznosti subjektov mednarodnega prava (predvsem države) v njihovih medsebojnih odnosih in v mednarodni skupnosti. Države /.../ imajo odločilno vlogo pri ustvarjanju in izvajanju načel in norm mednarodnega prava in njihovem sankcioniranju.« (Türk 2007, 19). Mednarodno pravo služi kot okvir za prakso stabilnih in organiziranih mednarodnih odnosov. Mednarodno pravo se tako razlikuje od nacionalnega pravnega sistema, saj zadeva predvsem države, ne pa državljane posamezne države.

Načela in norme mednarodnega prava so pravne narave in obvezujoče, izhajajo pa iz mednarodnega običajnega prava in mednarodnih pogodb. Nekatera mednarodnopravna pravila so »kogentna, kar pomeni, da jih države ne morejo spremeniti, ostala pravna pravila pa so dispozitivna in jih države v medsebojnih dogovorih lahko spremenijo« (Ministrstvo za zunanje zadeve). Kršitev norm mednarodnega prava je mednarodni delikt, sankcije pa so določene v mednarodnih pogodbah ali pa v občem, običajnem mednarodnem pravu (Türk 2007, 20).

Prav tako v mednarodnem pravu ni niti centralizirane zakonodajne, niti izvršne in niti sodne oblasti; zakonodajna oblast je v rokah države, prav tako je »tudi izvrševanje obveznosti

predvsem zadeva subjektov mednarodnega prava in poteka individualno ali kolektivno« (Türk 2007, 20).

Najpomembnejši mednarodnopravni akt, ki je (skoraj) univerzalno sprejet in določa temeljna načela mednarodnega prava, je Ustanovna listina Združenih narodov. Ustanovna listina tudi predstavlja temeljni okvir, v katerem se razvija mednarodno pravo (Ministrstvo za zunanje zadeve).

Poglavitni formalni viri mednarodnega prava, ki jih priznava Statut Meddržavnega sodišča, so mednarodne pogodbe, običajno mednarodno pravo in obča pravna načela (Statut Meddržavnega sodišča 1945, 38. člen). Zgodovinsko najstarejše je običajno mednarodno pravo, ki se je razvijalo po poti običajev, ki so »postopoma pridobili avtoriteto norm, ki vsebujejo pravne obveznosti« (Türk 2007, 53). Mednarodne pogodbe so najbolj zanesljivo orodje mednarodnega prava in po navadi »jasneje določajo vsebino pravnih norm in imajo v današnjem času med vsemi pravnimi viri največji pomen« (Türk 2007, 53). Obča pravna načela pa so skupna vsem pravnim sistemom in morajo potemtakem veljati tudi v mednarodnem pravu (Türk 2007, 59). Kot pomožna pravna vira se štejeta tudi sodna praksa in doktrina, ki po Statutu Meddržavnega sodišča pomagata pri ugotavljanju vsebine pravnih norm in pri njihovi razlagi (Türk 2007, 60). 38. Člen Statuta pa ne zajame »celotne kompleksnosti današnje mednarodno pravne ureditve in normativnega razvoja« (Türk 2007, 62). Tako danes Varnostni svet Združenih narodov po določilih 25. člena in VII. poglavja UL sprejema sklepe z obvezujočo močjo; tako so se nekateri sklepi Varnostnega sveta »osamosvojili v samostojen vir mednarodnega prava« (Türk 2007, 63). Tudi Generalna skupščina ZN »sprejema pomembne dokumente, ki v nekaterih primerih vsebujejo norme mednarodnega prava in jih je treba obravnavati kot pravne vire« (Türk 2007, 63).

3.1.1 Jus ad bellum in jus in bello

Pravila o vojskovanju so obstajala že mnogo prej, preden je mednarodno pravo dobilo svojo celovito podobo. »Vsaka civilizacija namreč pozna minimalna pravila o vojni, tj. o pogojih, pod katerimi se vojna začne, kako se vodi in kako konča ter kakšne omejitve veljajo med vojno« (Türk 2007, 549–550).

Tako se je mednarodno vojno pravo razvilo še v času, ko vojskovanje med državami ni bilo prepovedano, prav tako pa je bila uporaba sile še zakonita. Države so se tako imele pravico vojskovati oziroma t. i. *jus ad bellum*. Prvo pomembno delo o temeljih vojnega prava je bilo delo krščanskega misleca Svetega Avguščina iz 4. stoletja, ki je definiral konstitutivne elemente pojma pravična vojna (lat. *bellum iustum*). Slednja vsebuje dve vrsti kriterijev:

- »Tiste, ki določajo, ali in kako legitimno je vojno sploh začeti – *jus ad bellum*; in
- Tiste, ki določajo, kako naj se vojna vodi in po kakšnih pravilih – *jus in bello*.« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 53).

Kljub svoji krščanski naravnosti pa Sv. Avguščin ne poskuša uveljaviti »krščanskega pacifizma« (Türk 2007, 550), ampak vzpostavi temeljni pojmovni okvir, »znotraj katerega je mogoče razvijati pravne norme /.../ Temeljno civilizacijsko normo, da omejitve veljajo tudi za vojno in v vojni je Avguščin razvil v načela, ki jih je mogoče graditi naprej v pravni sistem« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 54).

Dandanes je uporaba sile prepovedana s kogentno normo (lat. *ius cogens*) mednarodnega prava; kljub prepovedi uporabe sile pa so dovoljene izjeme v primeru individualne ali kolektivne samoobrambe (51. člen UL ZN) ali v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj (VII. poglavje UL ZN) (Okimoto 2011, 7). Jasno je torej, da v primeru mednarodnega oboroženega spopada vsaj ena od agresork oziroma strani krši mednarodno pravo že zaradi same uporabe sile (ki je prepovedana).

Po drugi strani pa mednarodno humanitarno pravo (*jus in bello*) samo po sebi ne prepoveduje vojne in »molči glede vprašanja, ali se država lahko zateče k uporabi sile« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 54). Na oborožen spopad gleda z različne strani; določila mednarodnega humanitarnega prava se uporabijo »v vsakem primeru, ko izbruhne oborožen spopad, ne glede na razlog, zaradi katerega je do njega prišlo. /.../ važna so le dejstva, zato razlogi /.../ niso pomembni« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 54). Pravila mednarodnega humanitarnega prava veljajo tako za vse stranke v oboroženem spopadu in morajo biti spoštovana in razlagana neodvisno ter popolnoma ločena od katerega koli *jus ad bellum* argumenta.

Z razvojem pozitivnega mednarodnega prava se je tudi razširil krog pravil za vodenje vojne in ravnanje v vojni (*jus in bello*). Medtem pa so pravila o dopustnosti, legitimnosti in legalnosti vojne (*jus ad bellum*) v Briand-Kelloggovem paktu (1928) o odpovedi vojne in s prepovedjo uporabe sile v Ustanovni listini ZN doživela popolno spremembo. S tem razvojem se je

»izpopolnil pozitivnopravni okvir za obravnavo legalnosti in legitimnosti vojne in ravnanja vojskujočih se strani« (Türk 2007, 551). Posledica omejevanja načinov legalnega začetka vojne (*jus ad bellum*) je tako pripeljala do razširitve pravil *jus in bello*, ne glede na to, ali se je spopad začel legalno ali ne in ne glede na to, kako se spopad pravno definira.

Kljub vsem pravilom in normam pa je v zadnjih desetletjih prihajalo do vojn in uporabe sile. Tako je tudi Türk (2007, 551) prišel do zaključka, da »ni lahko odgovoriti na vprašanje, kdaj bi bila uporaba sile res nujna in zakonita«.

3.1.2 Mednarodno pravo človekovih pravic

Mednarodno pravo človekovih pravic je telo mednarodnega prava in spodbuja ter ščiti človekove pravice na mednarodni, regionalni in domači/nacionalni ravni. Kot oblika mednarodnega prava je MPČP v prvi vrsti sestavljeno iz pogodb in sporazumov med državami, z namenom pravne zavezanosti med strankami, ki so pristale na njih, in običajnega mednarodnega prava ter pravnih pravil. Drugi instrumenti MPČP (ang. "*soft law*"), ki sicer niso pravno zavezujoči, pa prispevajo k izvajanju, razumevanju in razvoju mednarodnega prava človekovih pravic in so bili priznani kot vir *politične* obveznosti.

Glavni pogodbeni viri MPČP so Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966), Konvencija o genocidu (1948), Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965), Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979), Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (1984) in Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Glavni regionalni instrumenti so Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1950), Ameriška deklaracija o pravicah in dolžnostih človeka (1948), Ameriška konvencija o človekovih pravicah (1969) in Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev (1981) (ICRC).

Mednarodno pravo človekovih pravic je tesno povezano, vendar različno od mednarodnega humanitarnega prava. Podobna sta si v tem, da so vsebinske norme, ki jih obe veji prava vsebujeta, pogosto podobne ali sorodne – na primer obe veji zagotavljata zaščito pred mučenjem. Razlikujeta se v tem, da ju ureja pravno ločen okvir in običajno delujeta v različnih kontekstih in urejata različne odnose. Na splošno človekove pravice urejajo odnose

med državami in posamezniki v okviru običajnega življenja, medtem ko humanitarno pravo ureja dejanja vojskujoče se države in tistih, ki pridejo v stik tako s sovražnimi kot nevtralnimi silami v okviru oboroženega spopada.

3.2 Ciljno ubijanje

Ciljno ubijanje (angl. *targeted killing*) je namerna, naklepna in premišljena uporaba smrtonosne sile s strani države, njenih agentov ali s strani organizirane oborožene skupine v oboroženem konfliktu proti določenemu posamezniku, ki ni v fizičnem priporu storilca (Alston 2010, 3). Radsan in Murphy (2009, 405) na kratko opredelita pojem kot izvensoden, naklepen uboj določene osebe s strani države, ki te osebe nima v priporu. Sredstva in metode ubijanja so različni in vsebujejo ostrostrelce, streljanja od blizu, rakete iz helikopterja, brezpilotna letala, avtomobilske bombe in strupe (Alston 2010, 4). Melzer (2008, 3–4) je mnenja, da imajo primeri ciljnega ubijanja pet skupnih kumulativnih elementov:

- **Uporaba smrtonosne sile:** ciljno ubijanje je metoda, ki uporablja smrtonosno silo proti ljudem.
- **Namen, naklep in premislek:** element namena zahteva, da se operacija izvede z namenom ubiti ciljno osebo v nasprotju z nenamerno, naključno, malomarno ali nepremišljeno uporabo smrtonosne sile. Element naklepa zahteva, da je namen podlaga zavestne odločitve in neprostovoljnega dejanja, ki ga vodita impulz ali strast. Element premisleka zahteva, da je smrt ciljne osebe cilj dejanske operacije in ne samo odvzem življenja, ki je, čeprav je namerno in naklepno, le naključni rezultat operacije z drugimi cilji.
- **Ciljanje osebno izbrane osebe:** ta element zahteva razlikovanje ciljnega ubijanja od operacij, usmerjenih proti kolektivnim, posamičnim ali slučajnim tarčam.
- **Pomanjkanje fizičnega pripora:** v času umora ciljna oseba ni v fizičnem priporu tistih, katerih namen jo je ubiti. Ta element razlikuje ciljno ubijanje od sodnih in izvensodnih usmrtitev. To pa še ne pomeni, da ciljno ubijanje ni izvensodni odvzem življenja.
- **Odgovornost pod mednarodnim pravom:** da je ciljno ubijanje v skladu z mednarodnim pravom, morajo biti uboji pripisljivi subjektom mednarodnega prava. Subjekti mednarodnega prava so večinoma države, vendar pa v nekaterih primerih in za omejene namene to velja tudi za nedržavne akterje. Ta element tako razlikuje ciljno

ubijanje od odvzema življenja, ki ni prepovedano ali drugače urejeno pod mednarodnim pravom; tako mednarodni umor, zagrešen s strani posameznika in z razlogi, ki niso povezani z oboroženim spopadom, ne šteje kot mednarodni zločin.

Ciljno ubijanje vključuje zapletene pravne, politične in moralne sodbe z zelo širokimi posledicami. Ciljno ubijanje je najbolj prisilna taktika, ki se uporablja v vojni proti terorizmu. Za razliko od pripora ali zasliševanja ciljno ubijanje ni namenjeno zajemanju teroristov, spremljanju njihovega dejanja ali pridobivanja informacij; preprosto rečeno, namenjeno je eliminaciji teroristov. Bolj kot katera koli druga protiteroristična praksa razkriva kompleksnost pri razvrščanju vojne proti terorizmu kot del vojne ali kot del operacij kazenskega pregona (Blum in Heymann 2010, 147).

Kljub pogostosti uporabe pojma ciljno ubijanje le-ta ni opredeljen pod mednarodnim pravom. Prav tako ga ne moremo umestiti v določen pravni okvir. Termin je prišel v vsakdanjo rabo leta 2000, ko so izraelske oblasti javnosti predstavile politiko ciljnega ubijanja domnevnih teroristov na okupiranih palestinskih ozemljih (Alston 2010, 4). V zadnjih letih je kar nekaj držav (odkrito ali ne) sprejelo politiko ciljnega ubijanja tudi za ozemlje drugih držav. Te politike so upravičene kot legitimen odgovor na teroristične grožnje in kot nujen odziv na izzive asimetrične vojne. V tem legitimnem boju proti terorizmu pa je bilo vse preveč kriminalnih dejanj obravnavanih tako, da so upravičena v okviru prava oboroženih spopadov. Nova tehnologija, kot so brezpilotna letala, pa je pripomogla k naprednejšemu in "varnejšemu" izvajanju te metode (Alston 2010, 3).

3.3 Terorizem

»Varnost je osnovna človekova dobrina, ki jo je potrebno zagotavljati ne samo za nas in za danes, ampak tudi za druge in za jutri.« (Pavič 2009, 15)

Beseda terorizem je dandanes ena izmed najbolj pomembnih besed v političnem besednjaku. A za ta termin ne obstaja neka splošna akademska ali mednarodnopravna definicija; različni pravni sistemi in vladne organizacije namreč uporabljajo svoje, različne in zelo subjektivne opredelitve termina terorizem. Tudi mednarodna skupnost je počasna v oblikovanju splošno dogovorjene in pravno zavezujoče definicije tega kaznivega dejanja. Težave pri definiranju

izhajajo tudi iz dejstva, da je terorizem politično in čustveno obarvan termin. Terorizem so izvajale tudi politične organizacije tako z desničarskimi kot levičarskimi cilji, nacionalistične in verske skupine, revolucionarji kot tudi državne institucije, kot so vojska, obveščevalne službe in policija (Encyclopedia Britannica).

Beseda terorizem je izpeljanka iz besede teror, ki smo jo Slovenci izpeljali iz francoske besede "*terreur*", izvor te pa je latinski in pomeni strah (Čuček 1981, 122). Izraz terorizem je tako nastal med Francosko revolucijo (1793–1794) in se nanaša na teror oziroma strah/strahovladje, ki so ga med francosko revolucijo v obdobju jakobinske diktature izvajali revolucionarji nad njihovimi nasprotniki (Fossati 2005, 14). Čeprav je terorizem v tem smislu pomenil dejanja nasilja države proti svojim domačim nasprotnikom, pa se termin v dvajsetem stoletju največkrat navezuje na dejanja nasilja, posredno ali neposredno namenjena proti vladam, da bi s tem vplivali na politiko ali strmoglavili obstoječi režim (Encyclopedia Britannica).

Terorizem ni pravno opredeljen v vseh sodnih sistemih; predpisi, ki pa obstajajo, pa si delijo nekaj skupnih elementov. Terorizem tako vključuje uporabo ali grožnjo z uporabo nasilja in poskuša ustvariti strah, ne le v okviru neposrednih žrtev, ampak tudi med širšo publiko. Stopnja, do katere se terorizem nanaša na strah, loči terorizem od konvencionalnega in gverilskega bojevanja. Čeprav tudi konvencionalne vojaške sile uporabljajo psihološko bojevanje proti sovražniku, je njihovo glavno sredstvo za doseg zmage v moči orožja. Podobno je pri gverilcih, ki se pogosto nanašajo na dejanja terorja in drugih oblik propagande, saj so usmerjeni k vojaški zmagi in občasno k nasledstvu oblasti. Terorizem je torej v splošnem smislu sistematična uporaba nasilja za ustvarjanje strahu, s čimer se dosežejo politični cilji, ko neposredna vojaška zmaga ni možna. To je privedlo nekatere družboslovce do tega, da so gverilsko bojevanje označili za "orožje šibkih", terorizem pa kot "orožje najšibkejših" (Encyclopedia Britannica).

Na težave z definicijo terorizma je že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja opozoril Čuček (1981, 122–125). Problem po njegovem je »v dejstvu, da bi bilo treba posledice definicije – če bi jo svet naposled sprejel – tudi izvajati v povsem konkretnih primerih« (Čuček 1981, 125).

Da ponazorim zmedo pri definicijah na Združenih državah Amerike, kjer ima skoraj vsaka vladna organizacija svojo definicijo terorizma:

- Zunanje ministrstvo in CIA definirata termin terorizem kot naklepno, politično motivirano nasilje, usmerjeno proti civilnim žrtvam s strani subnacionalnih skupin in tajnih agentov (U.S.C., naslov 22, sekcija 2656 f(d)).
- Zvezni predpisi in posledično FBI definirajo terorizem kot nezakonito uporabo sile in nasilja proti osebam ali premoženju z namenom ustrahovati ali prisiliti vlado ali civilno prebivalstvo za doseganje političnih in družbenih ciljev (28 C.F.R., sekcija 0.85).
- Nacionalna strategija definira pojem kot naklepno, politično motivirano nasilje nad nedolžnimi.
- Ministrstvo za obrambo definira terorizem kot nezakonito uporabo nasilja ali groženj z nasiljem za vcepitev strahu in prisilo vlade ali družbe. Terorizem je pogosto motiviran s strani verskih, političnih ali drugih ideoloških prepričanj in je zavezan k doseganju ciljev, ki so običajno politične narave (Halibozek, Jones in Kovacich 2007, 4–5).

Fossati (2005, 6) ugotavlja, da ima debata o terorizmu dve stališči; na eni strani naj bi pri terorizmu šlo za nekakšno obliko vojne, s katero se moramo spopasti z vojaškimi sredstvi, drugo stališče pa zagovarja terorizem kot kriminalno dejanje in problem, ki ga moramo rešiti v okviru nekakšnega pravnega redu.

Od dvajsetega stoletja so ideologije in politični oportunisti vodili številne države v sodelovanje v nadnacionalnem terorizmu, velikokrat pod pretvezo podpiranja gibanj za narodno osvoboditev. Razlike med terorizmom in drugimi oblikami političnega nasilja so se zameglile – predvsem, ker je večina gverilskih skupin pogosto uporabljala teroristične taktike. Te težave so nekatere družboslovce vodile do sprejetja definicije terorizma, ki ne temelji na kriminaliteti, ampak na dejstvu, da so žrtve terorističnega nasilja največkrat nedolžni civilisti. S tem se strinja tudi Prezelj, ki opredeli terorizem kot »izvajanje, načrtovanje, organiziranje in podpiranje nasilnih dejavnosti, večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem za doseganje določenih političnih ciljev ...« (Prezelj 2007, 81). Tudi ZDA so (končno) sprejele stališče, da je terorizem naklepno, politično motivirano nasilje proti civilnim ciljem. Tudi ta definicija je fleksibilna in se včasih razširi še z drugimi dejavniki (npr. da so teroristična dejanja prikrita ali tajna, da teroristi izbirajo svoje žrtve naključno, da so teroristična dejanja namenjena ustvarjanju močnega občutka strahu) (Encyclopedia Britannica).

Terorizem ima nekatere značilnosti, ki ga razlikujejo od drugih podobnih pojavov. Pavič (2009, 31) te značilnosti opiše kot:

- *politični cilji (za razliko od kriminala, kjer je motiv pridobitev osebne koristi);*
- *nasilno dejanje;*
- *nelegitimno nasilje;*
- *ponavljajoče se dejanje;*
- *zavestno dejanje;*
- *sekundarni učinek (teroristična organizacija na svojo pravo tarčo deluje prek napada na neposredno (primarno) tarčo);*
- *vzbujanje občutka strahu in drugih psihičnih reakcij;*
- *komunikativnost terorističnega dejanja (terorizem lahko opredelimo kot "propagando z dejanji" oziroma "oboroženo propagando");*
- *brezobzirnost;*
- *izjemna organiziranost;*
- *dobra opremljenost;*
- *izurjenost;*
- *konspirativnost oziroma tajnost.*

Terorizem je spremenljiv pojav –njegovi načini delovanje se spreminjajo in prilagajajo novim tehnologijam, napredkom in razmeram v družbi. Teroriste danes ne vodi moč, ampak »nemoč zaradi asimetrije v razumevanju moči« (Pavič 2005, 32). Metode, ki jih teroristi in teroristične organizacije največkrat uporabljajo, so: umori, telesne poškodbe, ugrabitve in zajetje talcev, izsiljevanje, kraje in ropi, bombni napadi; metode pa tudi delno izražajo politično okolje teroristične organizacije. Danes zelo razširjena metoda izvajanja terorizma so samomorilski napadi z eksplozivom, zaradi propagande pa so najverjetnejši cilji terorističnih napadov mednarodni simboli, veleposlaništva in diplomatsko osebje, stavbe, kraji in ljudje s simbolnim pomenom ter potniki na javnih prevoznih sredstvih (Pavič 2005, 32–35).

V sodobnem kompleksnem svetu terorizem torej predstavlja eno izmed ključnih groženj nacionalni in mednarodni varnosti predvsem zaradi »značilnih neposrednih posledic, kot so človeške žrtve, trpljenje in strah, ogrožanje družbene povezanosti, politične stabilnosti, materialna škoda, spodkopavanje načel pravne države in drugih temeljnih načel, na katerih temeljijo sodobne demokracije« (Pavič 2009, 15).

3.4 Vojna proti terorizmu

Vojna proti terorizmu¹ (angl. *War on Terror* ali *Global War on Terrorism*) je izraz, ki se nanaša na mednarodno vojaško akcijo, ki se je začela kot odgovor na teroristične napade na ZDA septembra 2001. Napadom je tako sledila mednarodna vojaška akcija za odstranitev Al Kajde in drugih terorističnih militantnih organizacij. Združeno kraljestvo, Nato članice ter druge države tudi sodelujejo v konfliktu. V veliki večini je termin upravičil varnostne politike v ZDA in vojaško posredovanje v tujini, kar ponazarjata konflikta v Iraku in Afganistanu (Lewis in Reese 2009, 85).

Izraz "Vojna proti terorizmu" je prvič uporabil tedanji ameriški predsednik George W. Bush 20. septembra 2001 v svojem nagovoru ameriškemu Kongresu (CNN 2001). Busheva administracija in mnogo zahodnih medijev so od tedaj naprej uporabljali ta termin za označevanje svetovnega, vojaškega, političnega in konceptualnega boja, ki cilja tako na teroristične organizacije kot tudi na režime, ki teroristične organizacije podpirajo. Običajno se je izraz uporabil s posebnim poudarkom na militantnih islamistih in Al Kajdi.

Kot nekakšno retorično geslo ima pojem vojna proti terorizmu (angl. *War on terror*) korenine že v Reaganovi administraciji (npr. bombardiranje vojaškega poslopja v Bejrutu leta 1983); Reagan je ta pojem uporabil za definiranje boja proti državno sponzoriranemu terorizmu na Bližnjem Vzhodu in v Latinski Ameriki (Lewis in Reese 2009, 86).

Sedanji predsednik ZDA Barack Obama se je distanciral od termina Vojna proti terorizmu. Tako se že od začetka njegovega prvega mandata za protiteroristične operacije uporablja izraz "čezmorske varnostne operacije" (angl. *Overseas Contingency Operations*) (Wilson in Kamen 2009). Temeljni cilji Bushevega termina, kot so ciljanje Al Kaide in krepitev mednarodnega boja proti terorizmu z zaveznicami, pa so ostali v veljavi (Kravets 2012).

Busheva administracija je leta 2003 v Nacionalni strategiji za boj proti terorizmu opredelila naslednje cilje vojne proti terorizmu:

---

¹ Obama je v svoji administraciji pojem preimenoval v čezmorske varnostne operacije. Več v poglavju 3.4.

1. poraziti teroriste, kot so Osama bin Laden, Abu Musa bal-Zarqawi in rušenje njihovih organizacij;
  - identificirati, poiskati in rušiti teroriste, skupaj z njihovimi organizacijami;
2. preprečiti sponzorstvo, podporo in zatočišče teroristom;
  - končati državno sponzoriran terorizem; vzpostaviti in vzdrževati mednarodne standarde odgovornosti v povezavi z bojem proti terorizmu; okrepiti in vzdrževati mednarodna prizadevanja za boj proti terorizmu; delati z državami, ki so pripravljene in sposobne; onemogočiti šibke države; prepričati nenaklonjene države; prisiliti upirajoče se države; prepovedati in zrušiti materialno podporo teroristom; odpraviti logistično podporo in zaščito;
3. odpraviti izhodiščne pogoje, ki jih teroristi izkoriščajo;
  - združiti se z mednarodno skupnostjo in tako okrepiti šibke države in preprečiti (ponoven) pojav terorizma; zmagati v vojni idealov;
4. braniti ameriške državljane in interese doma in po svetu;
  - sestaviti Nacionalno strategijo za domovinsko varnost; doseči domene ozaveščenosti; okrepiti ukrepe za zagotavljanje celovitosti, zanesljivosti in razpoložljivosti kritičnih, fizičnih in informacijskih infrastruktur doma in po svetu; izvajati ukrepe za zaščito ameriških državljanov po svetu; zagotoviti celovite zmogljivosti za obvladovanje incidentov (National Strategy for Combating Terrorism 2003, 15–28).

Termin, kot ga je uokvirila Busheva administracija, nekako zapre pot vsem nevojaškim rešitvam in tako zahteva posebna pooblastila za vojno delovanje predsednika in zahteve po domoljubni dolžnosti. Dolgoročno se je tako politika odmaknila od drugih težav, medtem ko je upravičila široko paleto politik, od znižanja davkov do Patriotskega zakona. Pojem kot metafora je (v nasprotju s pojmom vojna proti revščini in vojna proti drogam) prinesel zelo resnične vojaške akcije. Čeprav vojna proti terorizmu ne skicira ne jasnega sovražnika in ne bojišča, pa prilagodljiv okvir in sodba dobrega proti zlu nekako zagotavljata moralno kritje za preventivno vojaško ukrepanje (Lewis in Reese 2009, 86).

V okviru vojne proti terorizmu so ZDA s svojo "koalicijo voljnih" ter kasneje z Natom in drugimi zaveznicami najprej šle v vojno v Afganistanu (oktober 2001), sledila je še vojna v

Iraku (marec 2003–december 2011). V sklopu operacij zagotavljanja svobode (angl. *Enduring Freedom*) potekajo akcije tudi v Jemnu, na Filipinih, v Somaliji, v Sahari, v Pakistanu in provinci Kašmir. Vojni v Afganistanu in Iraku sta do sedaj od ZDA terjale že 6.656 smrtnih žrtev ter več kot 106.000 ranjenih in stale približno 3,1 milijarde ameriških dolarjev (vključno s Pakistanom) (Costs of War b in Costs of War a).

V boju proti terorizmu se morajo države zavedati nekaterih omejitev: dolžne so spoštovati človekove pravice in mednarodno pravo na splošno. Pravne podlage, katerim se je potrebno podrežati v tem kontekstu, izhajajo iz običajnega mednarodnega prava, mednarodnega pogodbenega prava in mednarodnih konvencij o varstvu človekovih pravic in pravic beguncev kot tudi humanitarnim pravom. Temeljna pravila, ki pa urejajo uporabo sile, pa so določena v Ustanovni listini ZN (Federal Department of Foreign Affairs 2013).

3.4.1 *Osama bin Laden*

Osama bin Laden (Osama bin Mohammad bin Awad bin Laden) je bil ustanovitelj Al Kajde, militarizirane islamistične organizacije, ki je prevzela odgovornost za napade na Združene države Amerike 11. septembra 2001 ter povzročila številne druge množične napade na civilne in vojaške cilje.

Osama bin Laden se je rodil 10. marca 1957 v glavnem mestu Savdske Arabije kot sedemnajsti od 57 otrok milijarderja Mohameda bin Ladna (Pohly in Duran 2001, 29). Odraščal je kot strogo vzgojen vahabist, njegova poroka pri sedemnajstih letih pa je bila mišljena kot dejavnik, ki bi ga zaščitil pred korupcijo. Osama je svojo osnovnošolsko, srednješolsko in celo univerzitetno izobrazbo pridobil v Jeddahu v Savdski Arabiji. Glede zaključka njegove univerzitetne izobrazbe obstajajo različni podatki: po mnenju nekaterih naj bi študiral ekonomijo in poslovno upravljanje ter študij končal leta 1979, po mnenju drugih pa naj bi študiral javno upravo in študij zaključil leta 1981 (The Guardian 2011 in Frontline). Prvo srečanje z Afganistanom je Osama doživel dva tedna po sovjetski okupaciji Afganistana; kot mudžahedinski borec se je odpravil v Pakistan in je po vrnitvi v Savdsko Arabijo pomagal pri zbiranju finančnih in materialnih sredstev za džihad oziroma t. i. sveto vojno za širjenje in obrambo islama. Leta 1982 je prvič obiskal Afganistan in do leta 1984 je redno potoval med Savdsko Arabijo, Afganistanom in Sudanom. Leta 1984 je bil bin Laden v Pešavarju vpleten pri podpiranju arabskih prostovoljcev v boju proti Sovjetom, s čimer je pridobil podporo

veliko Arabcev. Leta 1986 se je Osama odločil, da hoče imeti v Pakistanu svoje kampe za mudžahedine in je v roku dveh let ustanovil šest takšnih kampov. Poleg številnih manjših operacij je bin Ladnova prva bitka s samim arabskim osebjem proti Sovjetom potekala v Jaji, v provinci Baktia. Od takrat pa do leta 1989 je bil udeležen v več kot petih bitkah z več sto manjšimi operacijami in izmenjavami ognja (Frontline).

Proti koncu sovjetske invazije med avgustom 1988 in poznimi meseci leta 1989 je Osama bin Laden ustanovil Al Kajdo (Al-Qa'edah, kar pomeni "Baza") kot center za radikalne muslimane, ki nasprotujejo ZDA, Izraelu in njihovim zaveznicam. Al Kajda deluje kot mreža, katere pripadniki so radikalni sunitski muslimani, ki pozivajo k svetovnemu džihadu in poudarjajo strogo razlago šeriatskega prava (The Guardian 2011). Po končani sovjetski invaziji se je Osama leta 1989 spet vrnil v Savdsko Arabijo, kjer pa so mu, predvsem zaradi bin Ladnovih načrtov o novi fronti džihada v Jemnu, prepovedali potovati. Ob iraški invaziji na Kuvajt je kralju ponudil svoje arabske mudžahedine za boj proti Iraku, a so mobilizacijo njegovih militantov zavrnili. V Kuvajt so namreč prišle ameriške sile, kar se je Osami zdelo nezaslišano. Zaradi svojih aktivnosti (v Afganistanu) je bil leta 1992 izgnan iz Savdske Arabije in je zatočišče našel v Sudanu, dokler ni bil zaradi ameriških pritiskov leta 1996 Sudan primoran zapustiti. Istega leta je v Afganistanu dobil zaščito Talibanov, ki so častili Osamo, saj je za džihad veliko žrtvoval. V letu 1997 sta se vodja Talibanov in bin Laden srečala in Osama je svoje vojake pozval, naj se pridružijo Talibanom. Po ustanovitvi nove baze v Afganistanu je razglasil vojno proti ZDA in tako začel s serijo bombardiranj in povezanih napadov (Rijad, Kenija, Tanzanija ...). Po napadih na ZDA septembra 2001 je Osama dobil močno zaščito in se je začel skrivati – postal je namreč najbolj iskan mož na svetu.

Osama bin Laden je bil ubit 2. maja 2011 v Pakistanu v ameriški operaciji, imenovani Neptune Spear (Neptunovo kopje) (The Guardian 2011 in Frontline).

4 Ameriška politika ciljnega ubijanja v vojni proti terorizmu

Združene države Amerike so sprejele ciljno ubijanje kot glavno taktiko v "lovu" na odgovorne za teroristične napade na ZDA 9. septembra 2001. Pentagon in Centralna obveščevalna

agencija (CIA) sta začela uporabljati sporno prakso z vse večjo frekvenco kot del bojnih operacij v Afganistanu in Iraku in tudi kot obliko protiterorističnega delovanja v Pakistanu, Jemnu in Somaliji. Po prevzemu predsedniške funkcije je Obamova administracija leta 2009 začela stopnjevati uporabo ciljnega ubijanja, predvsem s povečanjem napadov z brezpilotnimi letali na člane Al Kajde in na Talibane, ki delujejo v Afganistanu, Pakistanu in Jemnu (The Bureau of Investigative Journalism) ter z razširitvijo ameriških specialnih operacij za zajetje oziroma usmrtitev teroristov. Uspešna operacija odstranitve Osame bin Ladna maja 2011 je glavni dokaz tega povečanega trenda. Tudi Bela hiša pozdravlja zmagovalne rezultate ciljnega ubijanja, medtem ko kritiki obsojajo smrtonosno taktiko iz moralnih, pravnih in političnih razlogov (Masters 2013).

4.1 Praksa ZDA pred 11. septembrom 2001

Že pred terorističnimi napadi leta 2001 so ZDA uporabljale taktiko ciljnega ubijanja. Po drugi svetovni vojni so bili uboji (angl. *assassinations*) uporabljeni v velikem obsegu, najprej kot del ameriške protikomunistične politike v Gvatemali, za katero so listo ljudi za "odstrel" pripravili že leta 1949. Centralna obveščevalna agencija je med letoma 1952 in 1954 načrtovala tudi uboj izvoljenega predsednika Gvatemale Jacoba Arbeno Guzmana, a so raje zanetili državni upor in Guzmana prisilili v izgnanstvo (Bowen 2013). Ciljno ubijanje so v velikem obsegu uporabljajo ameriški komandos proti upornikom med vietnamsko vojno v okviru Cijinega programa "Phoenix" (Melzer 2007, 37).

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je posebni odbor, izbran in določen s strani ameriškega Senata (znan kot Church Committee oziroma Cerkevni odbor) po obsežni preiskavi sklenil, da je bila CIA vpletena v več načrtov, s katerimi bi ubili tuje državne voditelje (Melzer 2007, 37). Odbor je tako preiskoval vpletenost Cie v umore oziroma načrte umorov proti Particu Lumumbi (prvi demokratično izvoljeni premier Konga), Fidelu Castru (komunistični diktator Kube), Rafaelu Trujillu (diktator Dominikanske republike), generalu Reneju Schneiderju (poveljnik vojske v Čilu) in Ngoj Dinh Diemu (prvi predsednik Južnega Vietnama); do vpletenosti Cie v ta dejanja pa je prišlo med predsedovanji Dwighta D. Eisenhowerja, Johna F. Kennedyja, Lyndona B. Johnsona in Richarda M. Nixona. Skupaj z odkritimi informacijami iz Čila o vpletenosti ameriške vlade v upore in umore je bil leta 1975

v Kongresu sprejet konsenz, ki je prepovedal vladi in vladnim agentom načrtovati in izvajati umore (Bowen 2013 in Melzer 2007, 37).

Leta 1976 je tedanji predsednik Gerald Ford izdal Izvršilno odredbo 11905, tajno razsodbo, ki je prepovedala ameriškemu osebju načrtovati in izvajati umore. Tako nobeden uslužbencev vlade Združenih držav ne sme opraviti ali načrtovati zaroto ali politični umor. Tudi predsednik Jimmy Carter je januarja 1978 sprejel (svojo) prepoved z Izvršilno odredbo 12306, ki tako kot prejšnja odredba prepoveduje tako neposredno kot tudi posredno udeležbo pri načrtovanju in izvajanju umorov. Prepoved, ki je v veljavi še danes, pa je bila izdana z Izvršilno odredbo 12333, ki jo je decembra 1981 podpisal takratni ameriški predsednik Ronald Reagan. V sekciji 2.11 odredba navaja, da ne sme nobena oseba, ki je zaposlena v vladi ali (dela) v imenu vlade ZDA, sodelovati v zaroti, načrtovati oziroma izpeljati umor² (Bowen 2013).

Te prepovedi umorov pa na primer niso preprečile ameriškim silam zračnih napadov na tripolijsko rezidenco libijskega voditelja Gadafija po tem, ko so Libijo povezali s terorističnimi napadi na ameriško vojaško osebje v Nemčiji leta 1986 (Hersh 1987) ter napadov na domnevna skrivališča vodje Al Kajde Osame bin Ladna po tem, ko je bila organizacija povezana z bombnim napadom na ameriški veleposlaništvi v Nairobiju in Dar es Salaamu leta 1998. Če so ta dejanja obnovila diskusijo o legitimnosti in legalnosti ciljnega ubijanja, pa sprejetje splošne politike o ciljnem ubijanju, kakršno poznamo danes, na ameriških tleh in med ameriško javnostjo ne bi bila možno pred 11. septembrom 2001. Napad je zahteval več kot 3.000 življenj in je prestrašil ameriško javnost. Prav tako je napad sprožil eno izmed največjih protiterorističnih kampanj v zgodovini. Ta travmatični dogodek je povzročil ogromne spremembe v ameriški politiki in javnem mnenju (Melzer 2007, 38).

4.2 Pravni vidik ameriškega ciljnega ubijanja

Tri dni po terorističnem napadu na Združene države Amerike je ameriški Kongres dovolil predsedniku uporabo vse potrebne in primerne sile proti tistim državam, organizacijam in *osebam*, za katere predsednik določi, da so načrtovali, odobrili, storili ali pomagali pri izvedbi

---

² »No person employed by or acting on behalf of the United States Government shall engage in, or conspire to engage in, assassination« (Executive Order 12333, sekcija 2.11).

terorističnih napadov (Priest 2005). Nadalje je predsednik Bush 17. septembra 2001 domnevno podpisal skrivno obveščevalno ugotovitev, ki je Cii odobrila uporabo "smrtonosnih prikritih operacij", torej ciljnega ubijanja določenih posameznikov, s čimer bi uničili teroristično mrežo Al Kajde. Centralna obveščevalna agencija je tako dobila zeleno luč, da stori vse, kar je potrebno za izvedbo te naloge in Osama bin Laden je postal najbolj iskan človek na svetu (Woodward 2001).

Domača pravna opora za ameriške protiteroristične operacije in ciljno ubijanje Talibanov, članov Al Kajde in zaveznikov po svetu je Zakon o avtorizaciji uporabe vojaške sile (angl. *Authorization for the Use of Military Force – AUMF*), ki ga je ameriški Kongres sprejel le nekaj dni po terorističnem napadu na ZDA. Zakon pooblašča predsednika z vsemi potrebnimi ustavnimi pooblastili za boj proti terorizmu (Radsan in Murphy 2012, 444). Tudi Obamova administracija je mnenja, da so ZDA še vedno v stanju oboroženega spopada z Al Kajdo in z njo povezanimi skupinami, kar je potrdila v več političnih govorih, ki utemeljujejo ciljno ubijanje (Masters 2013). Tako Koh, pravni svetovalec ameriškega Ministrstva za obrambo, navaja, da Al Kajda še ni opustila svojih namer za ponoven napad na ZDA ter da imajo ZDA v tem še vedno trajajočem oboroženem konfliktu pristojnosti v skladu z mednarodnim pravom in odgovornost do svojih prebivalcev, da uporabijo silo, vključno s smrtonosno silo, da se branijo, kar vključuje tudi ciljno ubijanje oseb, ki so vključene in povezane v načrtovanjem in izvajanjem terorističnih napadov (Koh 2010).

Konflikt z Al Kajdo je konflikt z organizirano teroristično skupino, ki nima konvencionalnih (vojaških) sil, ampak načrtuje in izvaja svoje napade, medtem ko se skriva med civilnim prebivalstvom. Takšno delovanje tako otežuje (pravilno) aplikacijo mednarodnega prava na problem ter je bolj kritično za zaščito nedolžnih civilistov. Koh še poudarja, da je ciljno ubijanje posameznika na določeni lokaciji odvisna od ocenitve posameznega primera; tako se "tarčo" oceni glede na bližajočo se nevarnost, suverenost drugih vpletenih držav in pripravljenost in sposobnost drugih vpletenih držav, da zatrejo grožnjo, ki jo ciljna tarča predstavlja. Obamova administracija je tako še posebej preučila in pregledala pravila, ki urejajo ciljne operacije, da bi zagotovila, da se te operacije izvajajo skladno z načeli vojnega prava, vključno z (1) načelom razlikovanja, ki zahteva, da so napadi omejeni na vojaške objekte ter da civilisti in civilni objekti ne smejo biti predmet napada; ter (2) načelom proporcionalnosti, ki prepoveduje napade, od katerih se lahko pričakuje naključna izguba

človeških življenj, poškodbo civilistov, škoda na civilnih objektih ali kombinacija le-tega (Koh 2010).

Izziv Obamove administracije na področju ciljnega ubijanja je uravnoteženje več nasprotujočih si imperativov: uveljavljanje širših vojnih pooblastil ter hkratno zagotavljanje kritikom, da so le-ta kljub temu omejena; opravičevanje akcij, ki so in ostajajo prikrite; in spodbujanje vladne transparentnosti s hkratnim ščitenjem občutljivih obveščevalnih programov (Masters 2013).

ZDA torej ciljno ubijanje upravičujejo z dvema pravnima utemeljitvama. Prva in glavna po mednarodnem pravu je, da so ZDA v oboroženem konfliktu z Al Kajdo in Talibani ter pripadajočimi silami, kar je posledica grozovitih napadov septembra 2001, in lahko uporabijo silo, ki je v skladu z inherentno pravico do samoobrambe v skladu z mednarodnim pravom. Ker člani Al Kajde niso državni akterji, bi uporaba sile proti članom morala vsebovati vojaške operacije na ozemljih drugih držav in inherentna pravica do samoobrambe bi služila kot opravičilo za ekstrateritorialno uporabo sile proti suvereni državi, v kateri so prisotni člani Al Kajde. Oboroženi konflikt je posledica terorističnih napadov, ampak dodatno sklicevanje na inherentno pravico do samoobrambe nakazuje, da sila ni omejena samo na nastale napade, ampak je prav tako mišljena za preprečitev nadaljnjih napadov. To potrdi tudi Koh v svojem govoru (Koh 2010), ko izpostavi, da glede na nedavne dogodke, Al Kajda še ni opustila svojih namer, da napade ZDA in tudi nadaljuje z napadanjem oziroma načrtovanjem. Tako imajo ZDA v tem oboroženem spopadu pristojnost v skladu z mednarodnim pravom ter odgovornostjo do svojih državljanov, da uporabijo silo, vključno s smrtonosno silo, da se branijo s ciljanjem oseb, kot so visoki člani Al Kajde, ki so načrtovali oziroma še načrtujejo napade. Obseg ameriške samoobrambe torej zajema protinapade kot odgovor na 11. september in preventivno samoobrambo pred nadaljnjimi napadi (Wong 2012, 129–130).

Čeprav ZDA trdijo, da delujejo v skladu z mednarodnim pravom, pa kritiki opozarjajo, da je ameriško sklicevanje na samoobrambo (in preventivno samoobrambo) po 51. členu UL ZN preveč razsežno in po Alstonovem mnenju (Alston 2010, 19–21) bi nastal pravi kaos, če bi tako politiko uporabljalo več držav. Strokovnjaki s področja nacionalne varnosti so tako mnenja, da (domače) pravo potrebuje znatne posodobitve; AUMF je star že več kot 10 let in vmes se je že marsikaj spremenilo (Masters 2013).

4.3 Operacija "Neptune Spear"

Po poročanju ameriških medijev je v jutranjih urah drugega maja 2011 približno dva ducata ameriških Tjulnjev ekipe 6 z operativci Centralne obveščevalne agencije s helikopterji zapustilo izhodiščno bazo v Jalalabadu, Afganistan, in vstopilo na suvereno pakistansko ozemlje z namenom napasti bin Ladnovo varno hišo v Bilal Townu, Abbottabad, Pakistan. Tjulnji so bili del Naval Special Warfare Development Group (DEVGRU) pod Poveljstvom združenih specialnih operacij ZDA (JSOC), sestavnega dela Poveljstva specialnih operacij ZDA (USSOCOM), ki je namenjeno izvajanju protiterorističnih operacij. Direktor CIE Leon Panetta je bil odgovoren za to vojaško akcijo. Z dvema Black Hawk helikopterjema, ki sta bila prirejena z manjšo hrupnostjo, je ekipa vstopila v mesto Abbottabad in se približala zgradbi, katero so ameriški obveščevalci s Centralno obveščevalno agencijo (CIA) na čelu, opazovali več mesecev (Brown 2012). Po prvotnem načrtu bi se morali člani ekipe spustiti iz helikopterja in napasti zgradbo iz strehe. Načrt se ni odvil, kot je bilo načrtovano, saj se je en helikopter zaradi visoke temperature in visokih varnostnih zidov zrušil. Nihče iz ekipe v zrušenem helikopterju ni bil huje poškodovan. Drugi helikopter je tudi pristal zunaj zidov Osamove varne hiše in Tjulnji so varnostne zidove prebili z C-4 eksplozivom (Van Schaack 2012, 4). Po poročanju ameriških uradnikov so ob vstopu Tjulnjev v zgradbo nanje začeli streljati. Tjulnji so strelca in njegovo ženo ubili ter ob pregledovanju hiše ustrelili tudi Osaminega sina Khalida. Na najvišjem nadstropju je skupina treh Tjulnjev našla Osamo bin Ladna po približno dvajsetih minutah v akciji. Osamo, ki je stal na koncu hodnika, so komandosi takoj prepoznali in ga po bin Ladnovem napadu z puško AK-47 tudi ustrelili (Van Schaack 2012, 4 in Brown 2012).

Čeprav so prvotna poročila predlagala, da je bin Laden za ščit uporabil eno izmed svojih žena, so kasnejše ocene ugotovile, da sta njegovi ženi in njegova hčerka poskušale zaščititi Osamo pred Tjulnji. Eden izmed komandosov je Osamo ustrelil v prsi in nato še v glavo. Podatki o tem, ali je bil Osama oborožen ter ali se je oziroma ni hotel predati, so različni (Apuzzo in Goldman 2011). Po podatkih je bilo v akciji ubitih 5 ljudi; poleg ciljne tarče – Osame bin Ladna, so umrli še kurir, bin Ladnov sin Khalid, kurirjev brat in njegova žena (za katero se je izkazalo, da dejansko ni bila žena Osame). Ena izmed bin Ladnovih žena so kasneje zdravili zaradi rane na nogi (Fox News 2011).

Po 40 minutah akcije (Apuzzo in Goldman 2011) so ameriški komandosi poklicali reševalni helikopter. Tjulinji so uničili strmoglavljene helikopter. Osamine truplo ter ogromno obveščevalnih podatkov so naložili na reševalni helikopter ter zapustili Pakistan. Po potrditvi DNK analize so Osamine posmrtno ostanke v skladu z islamističnim pogrebnim obredom zavili v mrtvaški prt. Ko je vlada Savdske Arabije zavrnila posmrtno ostanke, so truplo Osame bin Ladna odvrkli v Arabskem morju z ameriške letalonosilke USS Carl Vinson (Al Jazeera 2012). S tem, ko so Osamo bin Ladna "pokopali" na morju, so preprečili, da bi grob postal nekakšno svetišče.

Ameriški uradniki informacij o napadu na varno hišo niso delili s pakistansko vlado, dokler operacije ni bilo konec. Tudi po podatkih pakistanskega zunanjega ministrstva je operacija potekala izključno s strani ameriških sil; pakistanska obveščevalna agencija (ISI) je tudi zanikala, da bi to bila skupna operacija. Kasneje je zunanji sekretar Pakistana potrdil, da je pakistanska vojska pripravila eno F-16 letalo, ko je izvedela za napad, ampak da so zgradbo v Abbottabadu dosegli po tem, ko so jo Američani že zapustili. Po odhodu Američanov so Pakistanci zasedli varno hišo in tudi priče (Wright in Rosenberg 2011).

4.3.1 Poročilo Abbottabad komisije

Poročilo Abbottabatske komisije, ki jo je 21. junija 2011 ustvarilo pakistansko vrhovno sodišče na zahtevo pakistanske vlade, je preiskovalno poročilo o okoliščinah smrti Osame bin Ladna v pakistanskem mestu Abbottabad. Poročilo je pakistanska vlada dobila 4. januarja 2013, a njegove ugotovitve niso bile javno objavljene (Khan 2013). V letu 2013 je sicer v javnost pricurljajo nekaj podatkov o ugotovitvah in kljub klasifikaciji vladnih publikacij se je Al Jazeera 8. julija 2013 uspelo dokopati do 336 strani dolgega poročila.

Komisija je tako ugotovila, da se je uspelo Osami bin Ladnu v Pakistanu skrivati kar 9 let, predvsem zaradi kolektivnih neuspehov državne vojske in obveščevalnih organov ter "rutinske" nesposobnosti na vseh ravneh strukture civilnega upravljanja. Osama je tako v Pakistan pobegnil v sredini leta 2002 in do leta 2011 zamenjal kar šest lokacij, dokler se avgusta 2005 ni ustalil v Abbottabadu. Nesposobnost pakistanske vojske, da bi preprečila ameriški vdor v pakistanski zračni prostor, poročilo opiše kot največje pakistansko "ponižanje" po letu 1971, ko so indijske sile vodile Pakistan v vojno, ki se je končala z nastankom Bangladeša. Kljub zagotovitvi, da bi ameriške sile lahko vstopile v Pakistan, če

bi vedele, da lahko ujamejo bin Ladna, je bila pakistanska zračna obramba v času ameriškega "vdora" nastavljena na miroljuben način. Komisija je tako ugotovila, da se je ameriška kršitev pakistanske suverenosti (z unilateralno izvedbo napada) lahko zgodila zaradi netočnih in zastaranih ocen ogroženosti znotraj državnih obrambnih in strateških političnih ustanov (Hashim 2013).

Iz poročila je torej razvidno, da Pakistan ni vedel, da se Osama bin Laden skriva v tej državi ter tudi ni imel podatkov o namerah ZDA drugega maja 2011.

4.4 Spremembe v politiki ciljnega ubijanja

Leta 2012 je v javnosti odmevalo odkritje, da je ameriški predsednik Barack Obama v celoti vključen v odobritve in izvedbe ciljnih napadov (z brezpilotnimi letali s strani Cie) proti domnevnim teroristom v Afganistanu, Pakistanu, Jemnu in Somaliji. Ciljno ubijanje oziroma njihova "hit lista" je bila zaščitena s strani Kongresa in sodstva, zato so delovali skoraj prikrito očem javnosti, kar je doprineslo k ogromnemu številu napadov z brezpilotnimi letali v Jemnu in Afganistanu (Hernández 2013).

Uradno izjavo o politiki ciljnega ubijanja z brezpilotnimi letali je podal kar predsednik sam; tako je Obama v svojem (večinoma protiterorističnem) govoru 23. maja 2013 naslovil sedanje politike in prakse ZDA ter napovedal, kako upa, da se bodo le-te razvile (The White House 2013b).

Obama je tako povzel ameriške več kot desetletne izkušnje v bojevanju proti Al Kajdi in Talibanom ter pozval k celoviti strategiji boja proti terorizmu, ki poleg premagati Al Kajdo in njene zaveznike, kliče tudi k protiterorističnemu sodelovanju na področju zbiranja in deljenja informacij, pomoči pri aretacijah in kazenskem pregonu teroristov. Čeprav se to lepo sliši, včasih v praksi zaradi različnih razlogov to ni možno in je potrebno uporabiti vojaško silo. A operacije v Pakistanu zoper Osamo bin Ladna se smejo postati norma. Kljub vsemu pa je vojaška sila in uporaba nove tehnologije – brezpilotnih letal – v boju proti teroristom legalna, saj so ZDA v pravični vojni – vojni, ki je bojevana sorazmerno, v skrajnem primeru in v samoobrambi (The White House 2013b).

Uporaba brezpilotnih leta je močno omejena, saj je vedno prednostno, da se terorista zadrži, zasliši in kazensko preganja. Takšni ukrepi so vezani tudi na posvetovanja z drugimi državami partnericami in s spoštovanjem državne suverenosti. O vseh napadih zunaj območja oboroženega konflikta, torej zunaj Afganistana in Iraka, je obveščen tudi ameriški Kongres, ki tudi odobri uporabo sile (The White House 2013b).

Obama se je zavzel tudi za deklasifikacijo teh akcij, saj hoče omogočiti transparentnost in spodbuditi debato o tej zadevi ter razrešiti nekatere nenavadne trditve o tej temi.

4.4.1 Ameriški standardi in postopki uporabe sile v protiterorističnih operacijah zunaj območja ZDA in zunaj območij aktivnih sovražnosti³

Ta dokument, ki je bil izdan skoraj simultano z Obamovim govorom maja 2013, določa številna načela v povezavi z ameriškim izvajanjem protiterorističnih operacij.

ZDA bodo tako uporabile vsa razpoložljiva orodja nacionalne moči za zaščito Američanov pred terorističnimi grožnjami s strani Al Kajde in z njo povezanimi silami. Predsednik je tudi jasno izpostavil, da bodo v okviru protiterorističnega boja podpirali ameriške zakone in njihove vrednote ter bodo s svojim ljudstvom in Kongresom delili čim več informacij, vse v skladu s potrebami nacionalne varnosti in pravilnim delovanjem izvršilne oblasti. Politika ZDA je, da ne uporablja smrtonosne sile, če je možno zajetje domnevnega terorista, saj zajetje terorista ponuja najboljšo možnost, da zberejo pomembne obveščevalne podatke in ublažijo ter prekinejo teroristične zarote. Operacije za zajetje se izvajajo samo proti osumljencem, ki se jih lahko zakonito ujame ali kako drugače pripre s strani ZDA samo, če se operacija lahko izvede v skladu z vso veljavno zakonodajo in v skladu z ameriški obveznostmi do drugih suverenih držav (The White House 2013a, 1).

Vsaka odločitev o uporabi sile v tujini – tudi takrat, ko so nasprotniki teroristi, katerih cilj je ubijanje ameriških državljanov – je zelo pomembna. Smrtonosna sila ne bo načrtovana ali namenjena kot kazen ali kot nadomestilo za pregon domnevnega terorista na civilnem sodišču

---

³ Angl. U.S. Policy Standards and Procedures for the Use of Force in Counterterrorism Operations Outside the United States and Areas of Active Hostilities. Ta dokument vsebuje informacije v povezavi s standardi in postopki, ki so bodisi že v veljavi ali pa bodo prišli v veljavo s časom.

ali pred vojaško komisijo. Smrtonosna sila se uporabi zgolj za preprečitev ali ustavitev napadov zoper ameriške cilje in tudi tedaj samo, kadar zajetje ni izvedljivo in ni nobene druge razumne alternative za učinkovito obravnavanje grožnje. Zlasti bo smrtonosna sila zunaj območij aktivnih sovražnosti uporabljena samo, kadar/če bodo izpolnjeni naslednji pogoji:

Prvič – obstajati mora pravna osnova za uporabo smrtonosne sile, če je ta namenjena zoper višjega operativnega vodjo teroristične organizacije ali pa zoper sile, ki jih ta organizacija uporablja ali namerava uporabiti za izvedbo terorističnega napada.

Drugič – ZDA bodo uporabljale smrtonosno silo samo proti tarčam, ki predstavljajo nenehno in neposredno grožnjo ameriškim osebam; jasno je, da vsi teroristi ne predstavljajo takšne grožnje in zanje ZDA ne bodo uporabile smrtonosne sile.

Tretjič – preden se smrtonosne akcije izvedejo, morajo biti izpolnjena naslednja merila:

- 1) Skorajšnja gotovost, da je ciljan terorist prisoten.
- 2) Skorajšnja gotovost, da neborci ne bodo poškodovani ali ubiti.
- 3) Ocena, da zajetje v času operacije ni izvedljivo.
- 4) Ocena, da se ustrezni vladni organi države, kjer se namerava operacija izvesti, ne morejo ali nočejo ustrezno spopasti z grožnjo.
- 5) Ocena, da ne obstaja nobena druga razumna alternativa za učinkovito reševanje grožnje.

Nazadnje – kadarkoli ZDA uporabijo silo na tujih ozemljih, mednarodna pravna načela, vključno s spoštovanjem suverenosti in prava oboroženih spopadov, nalagajo pomembne omejitve sposobnostim ZDA, da ukrepajo enostransko – in na način, po katerem lahko ZDA uporabijo silo (The White House 2013a, 1–2).

Ti novi standardi in postopki pa ne omejujejo predsednikovih pooblastil za ukrepanje v izrednih razmerah, ko je to tako zakonito in nujno za zaščito Združenih držav Amerike ali njihovih zaveznikov (The White House 2013a, 3).

5 Jus ad bellum

Mednarodno pravo uporabe sile (*jus ad bellum*) je veja mednarodnega prava, ki »določa vsebinske in institucionalne kriterije pravno dopustne uporabe sile s strani držav in v odnosih med državami« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 33). Uporaba sile v okviru mednarodnega prava je utemeljena in opredeljena v Ustanovni listini Združenih narodov. Ustanovna listina

prepoveduje uporabo oborožene sile ali grožnje z uporabo oborožene sile med državami⁴, razen v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj, ko tako odloči Varnostni svet ZN^{5, 6} ali na podlagi pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe⁷. Zaradi tega samoobramba prvotno (*prima facie*) služi kot izjema prepovedi uporabe sile in dovoljuje uporabo sile na ozemlju države, ki je odgovorna za oborožen napad na ozemlje države žrtve (Wong 2012, 135).

Na splošno je sprejeto, da v današnji paradigmi o uporabi sile, oborožen napad ne moremo nujno pripisati državi, ampak je lahko oboroženi napad storjen tudi s strani nedržavnih akterjev.

5.1 Mandat Varnostnega sveta ZN

Kot sem že omenila, obstajata dve univerzalno sprejeti izjemi prepovedi uporabe sile. Prva nastopi, ko Varnostni svet ZN določi, da v skladu s 39. členom UL obstaja kakršno koli kršenje miru, agresija ali grožnje miru. Varnostni svet najprej poskuša situacijo razrešiti v nenasilnimi ukrepi, kot je to zahtevano v 41. členu⁸; če pa ukrepi iz tega člena ne obrodijo sadov, pa Varnostni svet odobri uporabo sile za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti v skladu s 42. členom⁹. Takšne akcije so znane kot Poglavje VII, izvrševanje miru ali kolektivne varnostne operacije (Schmitt 2008, 3).

---

⁴ Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države ali pa ki bi bila kako drugače nezdružljiva s cilji Združenih narodov (4. odstavek 2. člena UL).

⁵ Varnostni svet ugotavlja, ali obstoji kakšno ogrožanje miru, kršitev miru ali agresivno dejanje, in daje priporočila ali pa odloči, kaj je treba ukreniti v skladu z 41. in 42. členom, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost (39. člen UL).

⁶ Če bi Varnostni svet menil, da ukrepi, določeni v 41. členu, ne bi ustrezali, ali da so se pokazali neustrezni, sme z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Taka akcija lahko vključuje demonstracije, blokado in druge operacije, ki se izvedejo z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov Združenih narodov (42. člen UL).

⁷ Nobena določba te Ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Ukrepi, ki so se jih člani Združenih narodov lotili, izvršujoč to pravico do samoobrambe, naj se takoj sporočijo Varnostnemu svetu in ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost Varnostnega sveta, da na temelju te Ustanovne listine vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti (51. člen UL).

⁸ Varnostni svet sme odločiti, katere ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile, je treba izvajati, zato da bi se izvršile njegove odločbe, in sme pozvati člane Združenih narodov, naj izvedejo te ukrepe. Med te ukrepe lahko sodijo popolna ali delna prekinitev ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov (41. člen UL).

⁹ Če bi Varnostni svet menil, da ukrepi, določeni v 41. členu, ne bi ustrezali ali da so se pokazali neustrezni, sme z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev

Po mnenju Varnostnega sveta mednarodni terorizem predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Točno do takšnih zaključkov je Svet prišel dan po terorističnih napadih na ZDA; v Resoluciji 1368 je tako Varnostni svet jasno in močno obsodil grozljive teroristične napade ter takšna in drugačna dejanja mednarodnega terorizma označil kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti (Varnostni svet 2001a). *Vsako* teroristično dejanje je postalo kršitev, kar Varnostni svet še enkrat potrdi 28. septembra 2001 v Resoluciji 1373, ki spodbuja mednarodno sodelovanje v boju proti terorizmu, in sicer z izvajanjem mednarodnih konvencij (Varnostni svet 2001b). 12. novembra 2001 je bila v ministrski Resoluciji 1377 priložena izjava o terorizmu, ki je mednarodni terorizem označila kot eno največjih groženj miru v enaindvajsetemu stoletju ter izziv vsem državam in vsemu človeštvu. Resolucija 1377 poleg sprejetja prejšnjih resolucij o terorizmu še pozove vse države, da okrepijo prizadevanja za odpravo mednarodnega terorizma (Varnostni svet 2001c). Torej je neizpodbitno, da je mednarodni terorizem predstavlja prvi pogoj za akcije iz 42. člena. Večkrat je Varnostni svet med izvajanjem pooblastil iz VII. poglavja spodbudil ali tudi zahteval, naj članice sodelujejo v boju proti terorizmu (Schmitt 2008, 52). Predvsem v Resoluciji 1377 je izpostavljeno, da so države med drugimi dolžne preprečiti financiranje terorizma; kriminalizirati zbiranje sredstev za teroristične namene; zamrzniti finančna sredstva vsakomur, ki sodeluje pri ali omogoča terorizem; ter sprejeti vse potrebne ukrepe za preprečevanje terorističnih dejanj, vključno z zgodnjim opozarjanjem in izmenjavo informacij z drugimi državami. Na podlagi nedavnih izkušenj s Talibanami je Resolucija dodatno naročila državam, naj ne nudijo nobene oblike podpore, aktivne ali pasivne, organizacijam ali osebam, vpletenim v teroristična dejanja, vključno s preprečitvijo pridobivanja novih članov terorističnim skupinam in odpravo preskrbe orožja teroristom; odkloniti pribežališča osebam, ki financirajo, načrtujejo, podpirajo ali izvajajo teroristične napade ali dajejo zatočišča teroristom ... (Varnostni svet 2001b).

Čeprav Varnostni svet ni nikoli izrecno omenil uporabe sile kot odgovor na terorizem, je sprejel ukrepe, podobne le-tej. Varnostni svet je na primer v devetdesetih letih prejšnjega stoletja usmeril nenasilne akcije proti Libiji in Sudanu zaradi njune podpore terorizmu. Prav tako je VS leta 1999 uvedel sankcije proti Talibanom, ker je režim med drugimi zagotavljal varno zatočišče Osami bin Ladnu in omogočal njemu ter njegovim sodelavcem delovanje

---

ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Taka akcija lahko vključuje demonstracije, blokado in druge operacije, ki se izvedejo z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov Združenih narodov (42. člen UL).

terorističnih taborišč za usposabljanje na ozemlju, ki ga nadzorujejo Talibani ter zagotavljal uporabo Afganistana za bazo, iz katere so podpirali mednarodne teroristične operacije. Sankcije so vsebovale prepoved poletov v in izven Afganistana in mednarodno zamrznitev sredstev Talibanom. Nadaljnje sankcije so uvedli leta 2000, mehanizem za spremljanje sankcij pa je bil ustanovljen leta 2001 (Schmitt 2008, 54).

Malokdo bi izpodbijal pristojnost Varnostnega sveta, da sprejme nadaljnje korake za avtorizacijo uporabe sile v boju proti terorizmu, če bi bilo to potrebno. Pomembno je razumeti, da ima Svet brezpogojno avtoriteto, da določi, ali situacija predstavlja nevarnost, kršitev ali agresijo ali da odobri uporabo sile v odgovor. Ko Svet zagotovi mandat, je ta nepreklicen, razen z odločitvijo Sveta samega ali ob nastopu pogoja za prenehanje, kot je določeno v Resoluciji. Ne obstaja pa mehanizem, ki bi učinkovito oporekal odločitvam Varnostnega sveta. Tako je povsem v domeni Varnostnega sveta, da ugotovi, če kakšno teroristično dejanje predstavlja takšno grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, da bi zanj morali uporabiti silo. Varnostni svet je na primer med letoma 1998 in 2001 večkrat kaznoval talibanski režim in njegovo povezavo z terorizmom. Kadarkoli v tem obdobju bi lahko Svet odobril uporabo sile proti Talibanom – ali z namenom prisiliti režim, da bi deloval bolj v skladu z željami VS ali pa z namenom odstraniti režim z oblasti. Svet je torej glasoval, da ne bo naredil tako dramatičnih korakov, tudi po napadih 11. septembra 2001 ne. Ključno je, da Varnostni svet uživa diskrecijsko pravico, da to (lahko) stori, in se lahko v prihodnje odloči, da bo začel izvajati svojo moč v luči mednarodnega terorizma, ki bi (bo) predstavljal katastrofalna tveganja za globalno skupnost (Schmitt 2008, 54).

5.2 Samoobramba

Ko so ZDA, Velika Britanija in druge države napadle Afganistan oktobra 2001, so samoobrambo dokazovale kot pravno podlago operacije. Samoobramba predstavlja drugo izrecno izjemo o prepovedi uporabe sile po UL ZN. Kot oblika samopomoči v mednarodnem pravu je norma mednarodnega običajnega prava ter kodificirana v 51. členu UL. Samoobramba se lahko izvaja samostojno ali kolektivno. Ker ni bila vsaka država, ki je sodelovala v operaciji zagotavljanja svobode¹⁰, udeležena v napadih septembra 2001, se koalicijske operacije nanašajo tako na kolektivno obrambo kot tudi individualno

---

¹⁰ Operacija zagotavljanja svobode oziroma operacija "Enduring Freedom" (OEF)

samoobrambo. Operacija zagotavljanja svobode (OEF) pa ni bila prvi primer, ko so se ZDA sklicevale na samoobrambo in tako uporabile silo v boju proti terorizmu, čeprav se je v preteklih desetletjih nacionalni terorizem reševal skozi prizmo kazenskega pregona¹¹. Mednarodne reakcije na takšne trditve o samoobrambi so se vztrajno razvijale; razvoj pa predstavlja jasen premik v normativnih pričakovanjih glede uveljavljanje te pravice (Schmitt 2008, 55).

Sprejemljivost zatekanja k vojaški sili kot odgovor na mednarodni terorizem se je kristalizirala po posledicah napadov 11. septembra. Pred napadi bi mnogi v mednarodni skupnosti trdili, da se je mednarodno pravo o samoobrambi navezovalo le na oborožene napade države ali oboroženih sil, ki so delovale v imenu države. Nasilna dejanja nedržavnih akterjev so ostala v stroki kazenskega pregona. Kakorkoli, v dnevu po napadih ter v času, ko še nič ni kazalo, da je za napadi kakšna država, je Varnostni svet sprejel Resolucijo 1368, v kateri je VS priznal naravno pravico do individualne ali kolektivne samoobrambe (Varnostni svet 2001a). Ukrep je nakazal, da Svet sedaj razume, da se zakon samoobrambe širi tudi na terorizem, vsaj v obliki terorističnih napadov 11. septembra 2001. Da resolucija ne bi bila označena kot čustvena reakcija na prejšnji dan, pa je Svet 28. septembra še enkrat potrdil pravico do samoobrambe z Resolucijo 1373 (Varnostni svet 2001b). Tudi druge mednarodne organizacije so sprejele enak pristop. Nato in Organizacija ameriških držav sta aktivirali določila kolektivne obrambe svojih pogodb. Tudi Avstralija je aktivirala člene ANZUS pogodbe¹². Bilateralna podpora za bodoča ameriška uresničevanja njene pravice do samoobrambe se je prav tako razširila, ko je 27 držav zagotovilo pravice za prelete in pristanke ameriških vojaških letal in 46 narodov je podalo deklaracije o podpori. Povedano bolj preprosto, bilo je splošno sprejeto, da je vojaški odziv v samoobrambi primeren in zakonit (Schmitt 2008, 57).

7. oktobra 2001 so ZDA in Koalicijske sile začele z vojaškim odzivom. Ameriški ambasador v ZN John Nagroponte je istočasno obvestil Varnostni svet, kot to zahteva 51. člen UL, da ZDA uveljavljajo svojo naravno pravico do samoobrambe (BITS 2001). Kljub dejstvu, da

---

¹¹Leta 1989 se je predsednik ZDA George H. W. Bush odločil, da se ZDA ne bodo vojaško odzvale na teroristično bombardiranje letala Pan American 103 na Škotskem, v katerem je umrlo dvesto sedemdeset ljudi. Namesto vojaške akcije so ZDA mobilizirale mednarodni pritisk, ki je pripeljal do sodnega pregona odgovornih s strani škotskega sodišča s sedežem na Nizozemskem (CIA 2012).

¹² ANZUS (Avstralia, New Zeland, United States) varnostna pogodba iz leta 1951 je vojaško zavezništvo, ki veže Avstralijo in Novo Zelandijo posebej in Avstralijo in ZDA k sodelovanju pri obrambi Tihega oceana. Danes se pogodba nanaša na napade po vsemu svetu (The New York Times 1985).

niso napadli le Al Kajde, ampak tudi *de facto* vlado Afganistana – Talibane, nihče ni podal kritike glede napadov in podpora operacijam je bila pretirana¹³. Nadalje pa je sklicevanje na pravico do samoobrambe povzročilo le minimalne polemike; Kitajska in Rusija sta podprli operacije, prav tako arabske države, kot je Egipt. Prav tako so mednarodne organizacije razumele položaj. Evropska unija je potrdila svojo podporo vojaškim operacijam. Celo Organizacija islamske konference je odobrila operacije, najverjetneje preprosto zato, da se operacije ne bi razširile preko afganistanskega območja. Seveda pa ameriške in zavezniške vojaške akcije niso bila vsa protiteroristična ukrepanja; Varnostni svet je z Resolucijo 1373 naložil finančne sankcije proti Afganistanu (Varnostni svet 2001b), Savdska Arabija in Združeni arabski emirati pa so prekinili diplomatske stike z že tako zelo izoliranim režimom in največja mednarodna misija kazenskega pregona v zgodovini se je začela z namenom identificirati, locirati, aretirati in preganjati teroriste (Schmitt 2008, 59).

5.3 Proporcionalnost, nujnost in soglasje

Pravica države, da uporabi silo kot odziv na oborožen napad teroristov, bo odvisna od stopnje odgovornosti države za napade in pripravljenosti oziroma sposobnosti prijeti teroriste in tem teroristom preprečiti nadaljnje napade. Vsaka uporaba sile s strani države žrtve mora biti v skladu z zahtevami nujnosti in proporcionalnosti. Pod principom nujnosti se država, ki je žrtev, ne sme odzvati na oboroženi napad s silo, razen če druge oblike obrambe niso na voljo. Poleg tega mora biti namen uporabe sile usmerjen v prihodnost – torej v zaustavitev ali odbijanje napadov. V skladu z načelom sorazmernosti obrambni ukrepi ne smejo presežati stopnje sile, potrebne za doseg namena uporabe proti sile, torej branjenje države žrtve pred nadaljnjimi terorističnimi napadi (Kretzmer 2005, 187–188).

5.3.1 Proporcionalnost

Merilo sorazmernosti obravnava vprašanje, koliko sile je dovoljeno v samoobrambi. Merilo je pogosto napačno razumljeno. Sorazmernost ne zahteva nobene enakovrednosti med akcijami napadalca in odziva branilca (države žrtve). Takšna zahteva bi namreč odvzela pravico do samoobrambe, zlasti v kontekstu terorizma. Teroristi lahko na primer izvedejo serijo

---

¹³ Velika Britanija je sodelovala že od začetka, Avstralija, Kanada, Češka, Nemčija, Italija, Japonska, Nizozemska, Nova Zelandija, Turčija pa so ponudile kopenske sile. Gruzija, Oman, Pakistan, Filipini, Katar, Savdska Arabija, Tadžikistan, Turčija in Uzbekistan so operaciji odprle zračni prostor ter zagotovile podporo operaciji (Schmitt 2008, 58).

izoliranih bombnih napadov, vendar so edini način, da se prepreči nadaljnje napade (ker je njihov modus operandi presenečenje) zračni napadi na njihove kampe. Zagotovo bi bilo nesmiselno predlagati, da je večja uporaba sile s strani države žrtve nezakonita.

Namesto tega sorazmernost omejuje obrambno silo, ki je potrebna za odbiti napad. Razpoložljivost drugih možnosti, zlasti kazenskega pregona, bi deloma (lahko) določila dopustno količino in naravo uporabljene sile. Mera, do katere lahko kazenski pregon prepreči nadaljnje napade, se ustrezno zniža s sprejemljivostjo vojaških operacij (Schmitt 2008, 63).

5.3.2 *Nujnost*

Načelo nujnosti zahteva, da ne obstaja nobena druga realna možnost kot uporaba sile za preprečitev ali odboj oboroženega napada. To je pomembno merilo v okviru terorizma. Če bi ukrepi kazenskega pregona (ali drugi ukrepi, brez samoobrambe) sami po sebi zagotovo preprečili teroristične napade, države najverjetneje sploh ne bi uporabile nasilnih ukrepov. Problem ni v tem, da organi kazenskega pregona ne bi uspeli pripeljati teroristov pred sodišče, ampak v tem, ali je možno z razumno stopnjo gotovosti samo z ukrepi kazenskega pregona zaščititi tarče pred terorizmom. Ne samo, da mora obstajati zaupanje v uspeh, ampak morajo biti operacije kazenskega pregona same sposobne odvrniti ali premagati grožnjo, preden se izključijo akcije v samoobrambi (Okimoto 2011, 91–92).

Napadi septembra 2001 so sprožili najbolj obsežno mednarodno operacijo kazenskega pregona v zgodovini proti Al Kajdi in njenim podružnicam. Ampak Al Kajda je še vedno aktivna in še vedno izvaja teroristične napade neposredno povezane s tistimi 11. septembra 2001. Jasno je torej, da so vojaške akcije v okviru samoobrambe proti organizaciji in njenimi operativci, izpolnile oziroma izpolnjujejo merilo nujnosti.

5.3.3 *Zahteva po soglasju*

Med akademiki obstaja spor glede tega, ali je pred uporabo proti sile potrebno soglasje teritorialne države¹⁴. Uporaba obrambne sile proti ozemlju teritorialne države brez soglasja vlade teritorialne države za oboroženi napad s strani nedržavnih akterjev bi bila v neskladju z

---

¹⁴ Vlada države, kjer so (lahko) prisotni nedržavni akterji npr. teroristi; v našem primeru je to Pakistan (Wong 2012, 136).

Zakonom o uporabi sile. Wongova (2012, 138) je mnenja, da se potreba po soglasju teritorialne države ne bi smela zavreči prehitro, sploh glede na dejstvo, da čeprav uporaba sile ni namenjena proti ozemlju teritorialne države, vseeno vključuje vojaške operacije na njenem ozemlju. Osnovna ideja je, da se preveri izvor oboroženega napada nedržavnih akterjev in oceni okoliščine; torej, kaj se zgodi, če je teritorialna država poskušala neuspešno preprečiti te nedržavne akterje. Trappova (2009, 1053) izpostavlja, da če teritorialna država počne vse, da bi preprečila svojemu ozemlju, da bi postalo baza za teroristične operacije, potem obrambna sila proti tej državi ni potrebna; zadevo bi bilo v tem primeru potrebno obravnavati preko kooperativnih dogovorov s teritorialno državo. Po drugi strani pa, če je država sokriva pri uporabi svojega ozemlja v teroristične namene, ta sokrivda določa pravno utemeljitev za kršitev ozemeljske celovitosti države gostiteljice (teritorialne države) za samoobrambo (Trapp 2009, 1053).

Kot splošno pravilo velja, da mora biti predhodno soglasje teritorialne države predpogoj za uporabo ekstrateritorialne sile na njenem ozemlju. V luči teh okoliščin so lahko dovoljene omejene izjeme, če obstaja neposredna potreba po uporabi sile – bodisi za ustavitev ali odbitje napada. Samoumevno je, da je uporaba sile lahko usmerjena samo proti nedržavnim akterjem in njihovim vojaškim objektom (npr. kampi za urjenje teroristov) in ne proti ozemlju države. Velja tudi, da mora biti ta uporaba sile uporabljena za namene samoobrambe in ne za kaznovalne namene (Wong 2012, 138). Tisti, ki se s tem ne strinjajo, menijo, da to ni najbolj učinkovit način boja proti terorizmu z moralnega ali političnega stališča, saj v takšnih primerih naj ne bi postavljali novih zahtev za hitro privolitve tuje države ali prispevati k privolitvi tuje države; ali privolitvi tuje države, kadar so njeni nedržavni akterji vpleteni v oborožene spopade, ki ubijajo veliko število ljudi, povzročajo resne telesne poškodbe in širijo nasilje (Paust 2011, 570). Prav tako bi kritiki lahko trdili, da lahko to privede so varnih zatočišč tistim, ki izvajajo teroristične dejavnosti, medtem ko načrtujejo, zakrivijo in sprožijo oborožen napad iz ene države in se skrivajo v drugi državi, saj vedo, da teritorialna država potrebuje soglasje, preden lahko država žrtev uporabi eksteritorialno silo proti njim (Paust 2011, 570). Po drugi strani pa se lahko obregnemo ob dejstvo, da lahko omogočanje izjeme po soglasju morebiti privede do zlorab s strani držav. To pomeni, da bi se lahko države izognile zahtevi po soglasju teritorialne države z opravičilom, da je pač bilo potrebno uporabiti obrambne sile (Wong 2012, 139).

Za ZDA lahko trdimo, da naravna pravica do samoobrambe zagotavlja neomejeno pravno podlago za uporabo (proti)sile proti nedržavnim akterjem, kjerkoli po svetu pač slednji že so, ker to dovoljuje ZDA izvajanje (proti)sile za napade 11. septembra proti članom Al Kajde ne glede na to, v kateri državi se skrivajo. Potreba po soglasju včasih predstavlja vrsto geografske omejitve naravna pravice do samoobrambe (glej Anderson 2001, 11–14). Porast takšnih omejitev preprečuje, da bi se pravica do samoobrambe razlagala preširoko. Samoobramba nima sama po sebi geografskih omejitev, ampak te služijo za izpolnitev zahteve po proporcionalnosti v smislu, da mora biti uporaba obrambne sile proporcionalna s prvotnim oboroženim napadom. Široka razlaga neodtujljive pravice do samoobrambe je lahko problematična, saj je temeljno načelo pojasnjeno kot izjema prepovedi uporabe sile na ozemlju države. Široke izjeme prepovedi uporabe sile bi dale Združenim državam Amerike široko podlago za uporabo sile na ozemlju države v okviru sklicevanja na samoobrambo (Wong 2012, 141).

5.4 Uporaba sile proti Osami bin Ladnu v Pakistanu

ZDA so trdile, da je bila operacija, v kateri so ubili Osama bin Ladna, skladna z njihovo pravico nacionalne samoobrambe v skladu z 51. členom Ustanovne listine ZN (Koh 2010).

Vprašanja, ki se pri tem pojavljajo, so: ali je Osama bin Laden/Al Kajda načrtovala oziroma izvedla kakšen napad z ozemlja Pakistana; kakšno vlogo je imel/ima Pakistan v odnosu z Al Kajdo; je vlada Pakistana vedela za bin Ladnovo prebivališče; ali je vlada Pakistana dala predhodno soglasje ameriški vladi za to operacijo ...? Vse to so dejavniki, katere moramo upoštevati pri določanju zakonitosti uporabe eksteritorialne uporabe sile kot oblike samoobrambe proti Al Kajdi, katere rezultat je bila smrt Osame v Pakistanu.

Ker sta Pakistan in Afganistan sosednji državi, Nanda (2009, 533) ugotavlja, da bi lahko upravičili ameriške ciljno usmerjene napade v Pakistanu z obrazložitvijo, da se geografska regija konflikta razprostira od Afganistana do Pakistana, da sumljivi člani Al Kajde in Talibani ter drugi sodelavci redno prečkajo to porozno mejo ter da je dal Pakistan implicitno soglasje za takšne napade. Sklepati je možno, da zaradi narave te posebne operacije in zgoraj podanih podatkov, ZDA ni težko upravičiti uporabe eksteritorialne sile kot samoobrambo. Težje bi bilo na primer ZDA upravičiti uporabo eksteritorialne sile proti Al Kajdi kje drugje,

na bolj geografsko oddaljeni lokaciji od Afganistana, še posebej, če ne bi bilo (jasne) povezave med Al Kajdo in teritorialno državo (Wong 2012, 141).

Koh tako v svojem govoru omeni, da bo ciljno ubijanje posameznika na določeni lokaciji odvisno od ocenitve vsakega primera posebej, vključno s tistimi, ki predstavljajo bližajočo se nevarnost; suverenostjo drugih vpletenih držav; in pripravljenostjo in sposobnostjo (teritorialnih) držav, da zatrejo grožnjo, ki jo tarče – teroristi – predstavljajo. Navedba o suverenosti vpletenih držav je lahko znak, da ameriška vlada upošteva ozemeljsko celovitost teritorialne države in stopnjo oblasti/udeležbe, ki jo ima teritorialna država v povezavi z Al Kajdo in/ali ukrepi, ki jih sprejema in izvaja za zatiranje terorizma. Kljub temu pa Grayeva (2011, 45) kritizira njegovo izjavo, saj se ji zdi izjemno sporna in pušča številna vprašanja odprta. Ker ostaja veliko vprašanj neodgovorjenih, mora biti zakonitost operacij ciljnega ubijanja preučena od primera do primera. Kot splošno pravilo velja, da bi se v vsakem primeru ciljnega ubijanja določene osebe morala preučiti zakonitost uporabe eksteritorialne sile proti nedržavnim akterjem in to od primera do primera posebej v luči ozemlja teritorialne države, na katerem je bila ciljana oseba ubita (Wong 2012, 142).

Vojaška operacija za zajetje Osame bin Ladna temelji na argumentih, kot so: (1) Pakistan je vedel ali bi moral vedeti za prisotnost bin Ladna na svojem območju, a ni bil sposoben ali ga ni hotel ujeti; (2) bin Laden je vodil organizacijo, ki je napadla ZDA in še vedno predstavlja neposredno grožnjo Ameriki in; (3) oborožena sila je bila potrebna in sorazmerna pri reševanju te grožnje (Rogers in McGoldrick 2011, 787–788).

6 Mednarodno pravo oboroženih spopadov (*jus in bello*)

Mednarodno humanitarno pravo oziroma mednarodno pravo oboroženih spopadov se uporablja v oboroženih spopadih in regulira izvajanje sovražnosti. Glavni cilj je zmanjšati število civilnih žrtev in preprečiti nepotrebno trpljenje med oboroženimi spopadi (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 56).

Oboroženi spopad med ZDA in Al Kajdo še ni sprejet na globalni ravni, ker je pred določitvijo oboroženega konflikta nujno potrebno prestopiti določeno mejo nasilja. Paulus in Vashakmadze (2009, 118) tako trdita, da enkratno dejanje, tudi tako divji napad, kot je bil 11.

septembra 2001, ne bi smel sprožiti premika od režima človekovih pravic do režima humanitarnega prava. Zatorej mora stopnja nasilja med ZDA in Al Kajdo prestopiti mejo, potrebno za oboroženi konflikt. Omenjena avtorja v svojem delu nočeta komentirati, ali je bila ta meja že presežena.

Za tiste, ki so prepričani, da oboroženi konflikt v mednarodnem pravu obstaja¹⁵, je potrebno, da ne sprejemajo te izjave kot vseobsegajočega konflikta, ki se razteza čez vsa geografska območja in časovne pasove ne glede na specifičnost njegovih udeležencev ali intenzitete nasilja. Ta vseobsegajoči konflikt bi lahko postuliral vrsto amorfnega bojišča. Nevarnost pri tem bi bila domneva, da MHP samodejno velja v vsakemu primeru ciljnega ubijanja, saj je vsak vodja Al Kajde ali domnevni terorist nasprotna stran tega oboroženega konflikta ((Wong 2012, 143).

V specifičnem kontekstu bin Ladna, ZDA ne bi smelo biti preveč težko upravičiti, ali Osama izpolnjuje merila, ki so omogočila njegovo ciljanje oziroma uboj. Merila izpolnjuje zato, ker je bil vpliven vodja in je igral pomembno vlogo v infrastrukturi Al Kajde in v dejanjih, ki so pripeljala do 11. septembra. Vendar pa je težje ZDA upravičiti ciljanje in ubijanje drugih teroristov, ki (lahko) sploh niso odmevni vodje Al Kajde in niso imeli vloge pri terorističnih napadih na ZDA leta 2001 (Ramsden 2011, 385). Prav tako je splošno sprejeto, da so ZDA in Al Kajda v oboroženem konfliktu v Afganistanu. Ker je Pakistan na meji z Afganistanom (glej Priloga A), lahko trdimo, da bi se oborožen konflikt med ZDA in Al Kajdo lahko prelil v Pakistan (Murphy 2009, 5).

V razmerah, ko velja MHP, tako dopušča (in celo predvideva) mnoge oblike nasilja, ki bi bile nezakonite izven konteksta vojne (Alston 2010, 15). Še zlasti MHP odobrava uporabo smrtonosne sile proti nasprotniku kot prvi ukrep, v nasprotju z mirodobnimi scenariji kazenskega pregona, v katerih je uporaba takšne sile dovoljena samo kot odgovor na samoobrambo, obrambo drugih ali pri ustavljanju bežečih zločincev. V teh primerih MHP izziva privzeta pravila o pravici do življenja, kot je na primer prepoved namernega uboja drugega človeka (Van Schaack 2012, 24).

---

¹⁵ Npr. Koh (2011) trdi, da so ZDA v oboroženem konfliktu z Al Kajdo in morajo delovati v skladu s pravili mednarodnega prava oboroženih spopadov.

Z namenom regulacije vodenja sovražnosti je mednarodno pravo razvilo nabor norm za situacije oboroženih spopadov (tako za mednarodne kot tudi nemednarodne)¹⁶. Mnoge konvencije in protokoli so bili sprejeti za preprečitev dejanj vojskujočih se strani med konfliktom in ti dokumenti sestavljajo mednarodno pravo oboroženih spopadov.

6.1 Klasifikacija oboroženega konflikta

Ob predpostavki, da MHP velja, je naslednji korak določiti, ali je ta oboroženi konflikt mednarodne ali nemednarodne narave. Oboroženi spopad med ZDA in Al Kajdo predstavlja pojav konflikta med državo in nedržavnimi akterji (Lubell 2010, 114). Kljub dejstvu, da je bila sila uporabljena proti Al Kajdi, so ZDA uporabile silo v Pakistanu, čeprav sila ni bila usmerjena na ozemeljsko celovitost Pakistana. Kako opredeliti in umestiti v kontekst takšno situacijo?

Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo je razsodilo, da oboroženi konflikt obstaja, kadar obstaja zatekanje k oboroženi sili med državami ali pa obstaja dolgotrajno oboroženo nasilje med vladnimi silami ter organiziranimi oboroženimi skupinami ali med takšnimi skupinami znotraj države. Mednarodno humanitarno pravo velja od začetka teh oboroženih konfliktov in sega preko premirja, dokler ni dosežen splošen zaključek konflikta, ali v primeru notranjega konflikta, dokler ni dosežena mirna rešitev (Prosecutor v. Dusko Tadic 1995, par. 70). Pomen te sodbe je v tem, da dokazuje, da velja drugačna meja med mednarodnim oboroženim spopadom in nemednarodnim oboroženim spopadom. Posledice se kažejo v tem, da je višja meja nasilja potrebna za klasifikacijo nemednarodnega konflikta kot pa za razglasitev mednarodnega. Pri nemednarodnem konfliktu so pogoji izpolnjeni, kadar obstaja zatekanje k oboroženim silam, medtem ko mednarodni oboroženi konflikt zahteva dolgotrajno oboroženo nasilje in članstvo organizirane oborožene skupine (Cullen v Wong 2012, 144).

Bistvo mednarodnega oboroženega konflikta je, da je vsaka razlika, ki nastane med dvema državama in vodi k posredovanju oboroženih sil, oboroženi konflikt znotraj skupnega drugega člana Ženevskih konvencij; četudi ena od pogodbenic zanika obstoj vojnega stanja. Pri tem ni pomembno, kako dolgo konflikt traja ali kako dolgo traja prelivanje krvi (Commentary on

---

¹⁶Ta sklop norm med drugimi vsebuje štiri ženevske konvencije iz 1949 in Dodatni protokol I in II, ki se nanašata na zaščito žrtev v mednarodnem in nemednarodnem oboroženem spopadu.

Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field 1949, 2. člen, par. 1). Potemtakem lahko rečemo, da je konflikt med ZDA in Afganistanom mednarodni oboroženi spopad. Vendar pa je Al Kajda nedržavni akter, zaradi česar je težje klasificirati konflikt med ZDA in Al Kajdo v Afganistanu kot mednarodni oboroženi konflikt. Na splošno je konflikt med ZDA in Al Kajdo v Afganistanu nemednarodni oboroženi konflikt, vendar pa obstaja vzporednica z mednarodnim oboroženim spopadom med ZDA in Afganistanom (Kretzmer 2005, 196). Skupni tretji člen Ženevskih konvencij in prvi člen Dodatnega protokola II k Ženevskim konvencijam se nanašata na oboroženi konflikt znotraj območja države pogodbenice med njenimi oboroženimi silami in disidentskimi oboroženimi silami ali drugimi organiziranimi oboroženimi skupinami, ki pod odgovornim poveljstvom izvajajo tak nadzor nad delom državnega ozemlja, da onemogočajo izvedbo podpornih in usklajenih vojaških operacij (državnih vojaških sil) (Četrta ženevska konvencija 1949, 3. člen in Dodatni protokol II k Ženevskim konvencijam 1977, 1. člen).

Čeprav Koh ni nikoli izrecno klasificiral spopada, je v govoru omenil skupni tretji člen in Dodatni protokol II. To kaže sedanji pogled na pravni položaj, da je konflikt nemednarodni oboroženi spopad zaradi skupnega tretjega člena in dodatnega protokola II, ki se nanašata samo na nemednarodne oborožene spopade (Koh 2010).

Primeri terorizma in boja proti terorizmu ne predstavljata oboroženega spopada, dokler ni dosežen določen prag intenzivnosti, kontinuitete, organiziranosti skupine in vojaške vzajemnosti (Van Schaack 2012, 26). Če sprejmemo, da MHP velja za teroristične skupine, so ZDA vpletene v oboroženi spopad z Al Kajdo vsaj od 11. septembra 2001 in posledične invazije Afganistana 7. oktobra 2001. Ta konflikt je danes karakteriziran kot konflikt z Al Kajdo, prav tako pa tudi s Talibani in z njimi povezanimi silami kot odgovor na grozljive napade 11. septembra 2001 (Koh 2010). Pred 11. septembrom so se ZDA na teroristična dejanja Al Kajde (npr. napad na WTC leta 1993 ali napad na ameriškega rušilca USS Cole v Jemnu leta 2000) odzvala predvsem v okviru kazenskega pregona. Po septembru 2001 pa so ZDA prevzele vojno stanje z uzakonitvijo dovoljenja za uporabo vojaške sile (AUMF), namestitvijo vojakov v tujini in vzpostavitvijo vojaških pooblastil. S tem so se izognile oziroma zmanjšale pomembnost kazenskopravnega okvirja. Jasno je, da Al Kajda predstavlja določeno stopnjo organiziranosti za začetek učinkovitih napadov na vrsto vojaških in civilnih objektov. Čeprav to ni nujno za sprožitev MHP, Al Kajda izvaja določen nadzor nad ozemljem v nekaterih delih Afganistana, na obmejnem območju med Afganistanom in

Pakistanom in morda celo v enklavah na arabskem polotoku, čeprav teritorialna oblast v resnici ni *modus operandi* MHP. Varnosti svet ZN je opisal to situacijo kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti (Varnostni svet 2001a) in v odgovor znatno razširil svoj protiteroristični program, ampak, kot je to običajno, ni nikoli razglasil obstoj oboroženega konflikta *per se* (Van Schaack 2012, 28).

Združene države Amerike so (očitno) sprejele stališče, da je konflikt nemednarodni oboroženi spopad. Vendar pa je pomembno, da ta konflikt ne sme biti upodobljen kot amorfni nemednarodni konflikt, ki poteka na globalni ravni. To bi zagotovilo široko pravno osnovo za ciljanje osumljencev, za katere se je ameriška vlada odločila, da so legitimne tarče po vsem svetu. Zatorej je potrebno v vsakem primeru ciljnega ubijanja narediti novo analizo o tem, ali MPH velja, namesto takojšne predpostavke, da velja MHP na temelju obstoječega globalnega nemednarodnega oboroženega spopada (Wong 2012, 145).

Akande (2012, 59) trdi, da je klasifikacija konflikta odvisna od osnovnega vprašanja, ali je teritorialna država, kjer je prisoten nedržavni akter, dala soglasje za uporabo sile proti nedržavnemu akterju s strani tuje države. Akande je namreč mnenja, da kjer takšno soglasje obstaja, potem konflikt ureja pravo nemednarodnega oboroženega konflikta. V situacijah, ko teritorialna država ni privolila v uporabo sile s strani tuje države proti nedržavnemu akterju na svojem ozemlju, pa obstaja mednarodni oboroženi spopad med tujo državo in teritorialno državo. Njegovo temeljno načelo je, da je uporaba sile tuje države na ozemlju teritorialne države brez privolitve le-te uporaba sile proti teritorialni državi. To velja tudi, če uporaba sile ni neposredno namenjena vladnim strukturam teritorialne države ali če namen uporabe sile ni priganjanje teritorialne države na kateri koli poseben način. Dejstvo je, da uporaba sile na ozemlju druge države (četudi je usmerjena zoper nedržavne skupine) brez državnega soglasja pomeni uporabo sile proti teritorialni državi in tako krši obveznosti do nje (Akande 2012, 59).

Akademiki, ki se s tem ne strinjajo, menijo, da ozemlje države, na katerem je prisoten nedržavni akter, ni nujno tako pomembno. Jedro njihovega argumenta temelji na dejstvu, da stranki v konfliktu nista dve državi in da so pravila MHP, ki se nanašajo na nemednarodni oboroženi spopad, namenjena konfliktu med oboroženimi silami in nedržavnim akterjem (iste države) (Kretzmer 2005, 195).

Če bi torej pakistanska vlada privolila v operacijo proti Osami bin Ladnu na svojem ozemlju, bi bila oba zgoraj navedena pogleda, ki se nanašata na klasifikacijo eksteritorialnega oboroženega spopada proti nedržavnim akterjem, zadovoljna, da so pravila, ki veljajo, načela MHP, ki se uporabljajo za nemednarodni oboroženi konflikt. Vendar pa, če vlada Pakistana ne bi privolila, potem veljajo MHP pravila, ki veljajo za mednarodni oboroženi spopad. Uporaba enostranske sile na temelju ameriške uporabe smrtonosne sile proti bin Ladnu v Pakistanu bi morala zadostovati za sprožitev uporabe MHP pravil mednarodnega oboroženega spopada, saj ni pomembno, kako dolgo konflikt traja ali kako poteka prelivanje krvi (Wong 2012, 146–147).

6.2 Konflikt s teroristi kot mednarodni oboroženi konflikt

Pod mednarodne oborožene spopade spadajo vsi »primeri napovedane vojne ali katerega koli drugega oboroženega spopada med dvema ali več strankama, četudi katera od njih na prizna stanja vojne« (Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 34). K mednarodnim oboroženim spopadom spadajo tudi oboroženi konflikti, v katerih se ljudje borijo proti kolonialni nadvladi in tuji okupaciji ter proti rasističnemu režimu pri uresničevanju pravice do samoodločbe (Dodatni protokol I 1977, 1(4) člen). Prav tako se MHP uporablja tudi za vse primere delne ali popolne okupacije ozemlja države pogodbenice, četudi okupacija nima oboroženega odpora (Četrta ženevska konvencija 1949, 2. člen).

V mednarodnem oboroženem konfliktu je legitimen cilj vsake države oslabiti vojaški položaj sovražnika. V skladu z načelom razlikovanja morajo stranke/države razlikovati med borci in civilisti ter vojaškimi in nevojaškimi cilji. Zdi se, da obstaja stroga dihotomija med borci in civilisti – samo borci in vojaški objekti so lahko cilj napada, medtem ko morajo biti civilisti in nevojaški objekti zaščiteni (Wong 2012, 147). Da bi olajšali spoštovanje tega načela, se morajo borci razlikovati od drugih oseb. Tisti, ki tega ne storijo, postanejo "nezakoniti" ali "nepriviligirani" borci, ki izgubijo privilegije borcev (npr. pravica do bojevanja). Razlikovanje med borci in civilisti je jasno: kdor ni borec, je po definiciji civilist. Medtem ko borci uživajo privilegij za bojevanje, je civilistom to prepovedano in so lahko kaznovani, če vstopijo v boj. Poleg tega civilisti, ki neposredno sodelujejo v sovražnostih (ang. *hostilities*), izgubijo svojo imuniteto pred napadi in postanejo legitimna tarča (Kretzmer 2005, 190).

Pod tem modelom je vprašanje, ali je lahko posameznik ciljan in ubit nekaznovano, praviloma odvisno od njegovega/njenega statusa, ne pa njegovih njenih dejanj. Če je posameznik borec, potem postane legalna tarča, ne glede na to, če ta oseba *osebno* ogroža življenja ali interese druge stranke v konfliktu. Poleg tega pa, ko konflikt enkrat obstaja, ni dolžnost vojske ene stranke/strani, da se pozanima, če se nek posamezni član vojaške enote druge stranke/strani hoče predati, preden ga napadejo; dolžnost je na strani stranke, ki se želi predati in tako preprečiti napade, da jasno izrazi svoje želje (Kretzmer 2005, 190).

Ta model je zaprte narave – nekdo je ali borec ali pa civilist. Kako pa v to razčlenitev spadajo člani terorističnih skupin? Dodatni protokol I (1977, 43(2) člen) navaja, da so člani oboroženih sil države pogodbenice v konfliktu borci in imajo pravico neposredno sodelovati v sovražnostih. V to kategorijo spadajo različne skupine, najbolj očitno pa vanjo spadajo pripadniki redne vojske. Zato je težko uvrstiti člane Al Kajde med borce, saj niso del oboroženih sil države niti ne izpolnjujejo štirih pogojev četrtega člena Tretje ženevske konvencije (1949, 4(A2) člen):

- a) da so pod odgovornim poveljstvom;
- b) nosijo stalen razpoznavni znak;
- c) odkrito nosijo orožje in
- d) vodijo operacije v skladu z zakoni in običaji vojne.

Čeprav so lahko izpolnjeni trije pogoji, temeljna predpostavka terorizma vključuje dejanja, ki so v nasprotju z zakoni in običaji vojne, ker so vojaške tarče terorizma civilisti in civilna lastnina. Zatorej teroristi ne izpolnjujejo pogojev za borce in morajo po definiciji biti šteti za civiliste. Kot civilisti ne smejo biti predmet napada, razen v času, ko neposredno sodelujejo v sovražnostih (Dodati protokol I, 51(3) člen). Casses tako v razpravah o statusu domnevnih teroristov na okupiranih območjih Izraela meni na predpostavki, da je konflikt mednarodni oboroženi konflikt, da so člani teroristične skupine civilisti, za katere velja provizija iz 51(3) člena Dodatnega protokola I (Kretzmer 2005, 192). To se odraža tudi v interpretativnih smernicah Mednarodnega odbora rdečega križa glede neposrednega delovanja v sovražnostih, ki navaja, da so za namene načela razlikovanja v mednarodnih oboroženih spopadih vse osebe, ki niso niti pripadniki oboroženih sil stranke v sporu niti ne sodelujejo v a *levée en*

masse, civilisti in zatorej upravičeni do zaščite pred neposrednim napadom, razen če in za ta čas, če sodelujejo v sovražnostih¹⁷ (Melzer 2009, 20).

Če sprejmemo ta pogled, se pojavi vprašanje, kdaj se za terorista šteje, da neposredno sodeluje v sovražnostih? Interpretacija neposredne udeležbe v sovražnostih predstavlja izziv, saj ni tako lahko ločiti neregularnih borcev od civilistov, razen po njihovih bojnih funkcijah, ki pa jih enostavno ne moremo takoj prepoznati (Wong 2012, 148).

Kretzmer (2005, 192–193) izpostavi nekaj komentarjev, ki se nanašajo na vprašanje teroristov in neposredne vpletenosti v sovražnosti:

1. Ali je posamezni civilist imel neposredno vlogo v sovražnostih, se mora preiskovati na individualni ravni. Z drugimi besedami: v nasprotju s ciljanjem borcev, ki temelji na njihovem statusu, so lahko civilisti ciljani samo zaradi svojih individualnih dejanj. Zgolj dejstvo, da oseba pripada skupini, ki spodbuja ali izvaja teroristične napade, ne pomeni, da on/ona *neposredno* sodeluje v sovražnostih. Iz tega je možno sklepati, da država ne sme nikoli napasti članov teroristične skupine kot take, lahko pa se osredotoči na ciljanje specifičnega terorista.
2. Kaj so sovražnosti? Po navedbah komentarjev k Dodatnemu protokolu I (v Kretzmer 2005, 192) je potrebno sovražna dejanja razumeti kot dejanja, ki so po naravi in namenu namenjena povzročiti dejansko škodo osebju in opremi oboroženih sil. Ta opredelitev je dokaj ozka in izključuje teroristična dejanja, ki so po definiciji namenjena povzročiti škodo civilistom. Tudi Cassese ne izpodbija, da so teroristična dejanja sovražnosti v okviru 51. člena Dodatnega protokola I.
3. Katere dejavnosti se štejejo kot *neposredna* participacija v sovražnostih? So načrtovanje terorističnega napada, proizvodnja eksplozivov in dobava teh sovražnosti ali kakšna druga podpora? MORK nekako medlo omeni, da neposredna participacija pomeni vojno dejanje, ki bi po naravi ali namenu verjetno povzročilo dejansko škodo osebju in opremi sovražnikovih oboroženih sil. Beseda sovražnosti tako ne zajema samo časa, ko civilist uporablja orožje, ampak tudi primer, ko to orožje nosi, prav tako tudi v situacijah, v katerih se loteva sovražnih dejanj brez orožja (Melzer 2008, 273).

---

¹⁷ "For the purposes of the principle of distinction in international armed conflict, all persons who are neither members of the armed forces of a party to the conflict nor participants in a *levée en masse* are civilians and, therefore, entitled to protection against direct attack unless and for such time as they take a direct part in hostilities."

Pojem naj bi tudi pokrival defenzivna in ofenzivna dejanja kot tudi vojaške operacije, ki jih izvajajo borci. Kot dejanje sovražnosti se štejeta tudi priprava na boj in povratek iz boja (Melzer 2008, 272–273). Nekateri menijo, da bi se ta pojem moral razširiti in to tako, da bi vključeval tudi civiliste, ki upravljajo orožne sisteme, nadzorujejo takšne operacije ali služijo takšni opremi, se pripravljajo na boj z namenom sodelovanja v njem (Kretzmer 2005, 192).

4. Samo takrat, kadar so osebe dejansko vpletene v izvajanje neposrednih sovražnih dejanj, so lahko namensko ciljane¹⁸. Takoj, ko oseba zaključi z izvajanjem sovražnih dejanj, spet uživa enako zaščito kot vsak civilist.

Če sprejmemo to ozko interpretacijo, potem teroristi uživajo najboljše iz obeh svetov – večinoma časa lahko ostanejo civilisti in njihova zaščita (civilista) je lahko ogrožena dejansko samo v samem procesu izvajanja terorističnega dejanja.

Tudi MORK v svojih vodilih za izvajanje sovražnosti poda priporočila v povezavi z razlago MHP, ki se nanaša na neposredno sodelovanje v sovražnostih. Smernice MORK navajajo, da morajo določena dejanja izpolniti naslednja kumulativna merila, če hočejo veljati kot neposredna participacija v sovražnostih:

1. Dejanje mora negativno vplivati na vojaške operacije ali vojaške zmogljivosti stranke v spopadu ali pa povzroči smrt, poškodbe ali uničenje osebe ali osebnih objektov, ki so zaščiteni pred neposrednim napadom (prag škode).
2. Obstajati mora neposredna vzročna zveza med dejanjem in škodo, ki bi najverjetneje izhajala iz tega dejanja ali iz usklajene vojaške operacije, katere integralni del to dejanje predstavlja (neposredna vzročna zveza).
3. Dejanje mora biti specifično zasnovano, da neposredno povzroča zahtevani prag škode v podporo stranki v konfliktu in v škodo drugega (*belligerent nexus*).

Če torej sprejmemo omejeno teorijo, po kateri so mednarodni teroristi civilisti, ki so lahko ciljani samo, ko neposredno sodelujejo v sovražnostih, lahko postane pravica do samoobrambe po 51. členu UL ZN, ki sledi oboroženemu napadu teroristične skupine, nesmiselna. Kot mora vsako samoobrambno dejanje biti v skladu z *jus in bello*, ciljanje teroristov, odgovornih za napade, ne bo zakonito, razen če so ciljani med izvajanjem napadov. To pa se zdi zelo nesmiselno (Kretzmer 2005, 193).

---

¹⁸ Pri ciljnim ubijanju oseb, ki sodelujejo v sovražnostih, moramo uporabiti ozko definicijo sovražnosti, kakršno predlaga Dodatni protokol II (1977, 51(3) člen).

Če načela o sovražnostih uporabimo za bin Ladna, je vse odvisno od njegove vloge in dejavnosti v zadnjih mesecih pred njegovim ubojem. Jasno je, da obstaja nekaj prostora za špekulacije zaradi pomanjkanja natančnih in zanesljivih informacij. Medtem ko je bin Laden zagotovo v daljni preteklosti neposredno sodeloval v sovražnostih, ko je še bil aktiven borec na bojišču ali je kot pomemben strateg deloval v in izven Afganistana, pa se je v zadnjem času spremenil bolj v duhovnega vodjo Al Kajde in ni imel nadaljnjega vpliva na vojaške operacije. Izoliran in skrit v svojem pakistanskem zatočišču se bin Laden ni več zdel sposoben zapolniti položaja vojaške vodje ne glede na njegov formalni status ali funkcijo znotraj mreže. Njegov izstop iz vojaških dejavnosti mogoče ni bil prostovoljen, vendar pa je bil vseeno dokončen. Zatorej tudi najširša možna interpretacija, kaj pomeni neposredna participacija v sovražnostih, ne more vključevati bin Ladna, vsaj v kolikor je njegova vloga znana širši javnosti. Četudi bin Laden izpolnjuje pogoje za legitimno vojaško tarčo, bi bil njegov uboj prav tako nezakonit, če bi se prostovoljno predal ali bil drugače *hors de combat*¹⁹ (izven boja). Usmrtitev mora biti pristno usmerjena in stranski škodi se je treba v največji meri izogniti (Ambos in Alkatout 2012, 358).

6.2.1 Status nezakonitega borca²⁰

Eno izmed spornih vprašanj je, ali obstaja – poleg borcev in civilistov – tudi tretja kategorija oseb v mednarodnem oboroženem spopadu – nezakoniti borci. Izraz nezakoniti borec je postal bolj znan med zadnjimi spopadi v Afganistanu, ko je Busheva administracija napovedala svojo odločitev, da bo ocenila ujete talibanske vojake in Al Kajdine borce kot nezakonite borce in jim s tem posledično utajila status vojnih ujetnikov. To je sprožilo vročo razpravo o točnem statusu in zaščiti teh oseb. V luči trenutne varnostne situacije v svetu je bilo vse pogosteje uveljavljeno, da nezakoniti borci niso upravičeni do kakršne koli zaščite po mednarodnem humanitarnem pravu (Värk 2005, 1).

Nezakoniti borci ne spadajo v nobeno tradicionalno kategorizacijo oseb v oboroženih spopadih. Splošno razumevanje izraza se nanaša na vse osebe, ki neposredno sodelujejo v sovražnostih, ne da bi bili upravičeni do tega in tako ne morejo biti opredeljeni kot vojni

---

¹⁹*Hors de combat* so vojaki, ki niso zmožni opravljati svoje vojaške funkcije. Dodatni protokol I (1977, 41 (2)) opredeli, da je oseba *hors de combat*, če: (a) je v oblasti nasprotne stranke v konfliktu; (b) je jasno izrazila namero po predaji ali; (c) je nezavesten ali kako drugače nesposoben zaradi ran ali bolezni in se zaradi tega ne more braniti.

²⁰ Unlawful combatant.

ujetniki, če padejo v sovražnikove roke. To upodablja posameznika s statusom civilista, ampak bojnega vedenja, ki zaradi tega izgubi zaščito, ki je dodeljena civilistom. Vendar pa tudi niso upravičeni do pravic in privilegijev bojevnikov, kot je na primer status vojnega ujetnika, ker se sami ne razlikujejo od civilistov (Dörmann 2003, 46–47).

Samo dve državi sta javno priznali to tretjo kategorijo oseb – Izrael in ZDA. Vojaški komisijski zakon (Military Commissions Act 2009, 386)(MCA 2009) definira nepriviligirane sovražne borce kot posameznike (različne od privilegiranih borcev), ki:

- (a) so se vključili v sovražnosti proti ZDA ali njihovim koalicijskim partnerjem,
- (b) so namerno in materialno podpirali sovražnosti proti ZDA ali njihovim koalicijskim partnerjem,
- (c) so bili del Al Kajde v času domnevnega kaznivega dejanja.

Medtem ko je izraelsko vrhovno sodišče določilo, da je konflikt med Izraelom in Palestinci mednarodni oboroženi spopad, pa ameriška vlada vidi ameriški konflikt z Al Kajdo kot nemednarodni oboroženi konflikt. Status nezakonitega borca pa lahko obstaja samo v mednarodnem oboroženem konfliktu. Zmeda nastane, saj so v ameriški spopad z Al Kajdo, ki je po ameriških vodilih nemednarodni oboroženi spopad, vpleteni elementi mednarodnega oboroženega spopada. Zdi se, da ZDA uporabljajo definicijo nepriviligiranega sovražnega borca brez upoštevanja razlik med mednarodnim in nemednarodnim oboroženim spopadom.

Vendar pa je MCA 2009 status nepriviligiranega borca definiral za namene pridržanja in ne ciljanja. Zdi se, da se ZDA zanašajo na AUMF, ki dovoljuje uporabo sile zoper vsako osebo, za katero se predsednik države odloči, da je načrtovala, pooblastila, izvedla ali pomagala pri terorističnih napadih 11. septembra; torej je za namene ciljanja in ciljnega ubijanja za ZDA bolj pomemben AUMF kot MCA (Wong 2012, 142).

Pomembna zadeva je, da načelo razlikovanja zahteva od ZDA, da upravičijo, kako je tarčo (v tem primeru Osama bin Laden) možno opredeliti kot borca. Postalo je priročno, da se lahko sklicujejo na status nepriviligiranega sovražnega borca in s tem trdijo, da ima bin Laden status borca in ne status civilista. Po klasični doktrini mednarodnega oboroženega spopada bin Laden ne izpolnjuje meril četrtega člena Tretje ženevske konvencije; moramo ga šteti kot civilista, ki neposredno sodeluje v sovražnostih in izgubi pravico do zaščite pred napadom samo v času, ko izvaja sovražnosti. Zato označba bin Ladna kot nepriviligiranega sovražnega

borca omogoča, da ga lahko ciljajo ves čas. Omeniti je še potrebno, da Koh v svojem govoru nikoli ne omeni nezakonitega oziroma nepriviligiranega sovražnega borca.

6.3 Konflikt s teroristi kot nemednarodni oboroženi konflikt

Nemednarodni oboroženi konflikti so oboroženi spopadi, ki se pojavijo na ozemlju ene same države (Schmitt, Garraway in Dinstein 2006, 2) med njenimi oboroženimi silami in disidentskimi oboroženimi silami ki (pod odgovornim poveljstvom) izvajajo tak nadzor nad delom državnega ozemlja, ki jim omogoča izvajanje trajnih in usmerjenih vojaških operacij in za izvajanje tega Protokola (Dodatni protokol II 1977, 1(1) člen). Notranji nemiri in napetosti, kot so neredi, posamična in sporadična dejanja nasilja ali druga dejanja podobne narave, ne veljajo kot nemednarodni oboroženi konflikt. Ko tuja država ponudi svojo vojaško pomoč vladi države, v kateri poteka nemednarodni oboroženi konflikt, konflikt še vedno ostane nemednarodne narave. Nasprotno pa, če tuja država ponudi vojaško pomoč oboroženi skupini, ki deluje proti vladi, pa bo konflikt dobil mednarodni značaj (Schmitt, Garraway in Dinstein 2006, 2).

Drugi odstavek 13. člena Dodatnega protokola II določa, da civilna populacija kot taka, kot tudi posamezni civilist, ne smejo biti predmet napada, medtem kot tretji odstavek istega člena navaja, da mora civilist uživati zaščito, dokler neposredno ne sodeluje v sovražnostih (Dodatni protokol I 1977, 13(2) in 13(3) člen). To pomeni, da je posameznik lahko ciljan, če je član organizirane skupine ali neposredno sodeluje v sovražnostih.

6.3.1 Skupni tretji člen Ženevskih konvencij

Formalno sprejetje koncepta nemednarodni oboroženi spopad v skupnem tretjem členu Ženevskih konvencij predstavlja velik mejnih v razvoju mednarodnega prava oboroženih spopadov. Prvič v zgodovini so oborožene skupine, katere borci niso bili priznani s strani nasprotne suverene države in ki se niso imeli nobene povezave s suvereno državo, lahko sodelovale v oboroženem konfliktu. Tako so poleg nekaterih pravic dobili nekaj dolžnosti (Melzer 2008, 252).

Skupni tretji člen Ženevskih konvencij se glasi:

Pri oboroženem spopadu, ki ni mednarodnega pomena, a se začne na ozemlju ene visokih pogodbenic, mora vsaka vojskujoča se stran uporabljati vsaj naslednje določbe:

1. *Z osebami, ki neposredno ne sodelujejo v sovražnostih, tudi s pripadniki oboroženih sil, ki so odložili orožje, in z osebami, ki zaradi bolezni, ran, ujetništva ali drugih razlogov niso več sposobni za boj, je treba vedno ravnati humano, brez vsake neugodne diskriminacije na podlagi rase, barve, veroizpovedi, prepričanja, spola, rojstva, premoženjskega stanja ali kakršnegakoli drugega podobnega merila.*

Proti prej navedenim osebam morajo ostati zmeraj in povsod prepovedani naslednji postopki:

- ogrožanje življenja in nasilje nad osebnostno nedotakljivostjo, kar velja še zlasti za umor kakršne vrste, pohabljanje, okrutnosti in mučenja;

- jemanje talcev;

- žalitve osebnega dostojanstva, še posebej sramotilno in poniževalno ravnanje;

- izrekanje in izvrševanje kazni brez predhodnega sojenja pred rednim sodiščem, kar zagotavlja vsa sodna jamstva, ki jih civilizirani narodi priznavajo kot neobhodna.

2. *Ranjence in bolnike je treba zbrati in zanje poskrbeti.*

Nepristranska humanitarna organizacija, kot je Mednarodni odbor Rdečega križa, lahko stranem v spopadu ponudi svoje usluge.

Strani v spopadu si bodo poleg tega prizadevale s posebnimi sporazumi uveljaviti, delno ali v celoti, tudi druge določbe te Konvencije.

Uporaba predhodnih določb ne sme vplivati na pravni položaj strani v spopadu. (Ženevske konvencije 1949, 3. člen v Sancin, Švarc in Ambrož 2009, 86).

Iz obzirnosti do drugih vpletenih strank, skupni tretji člen ne zahteva niti prepoznanja borca ali kakšnega drugega statusa, prav tako pa tudi ne splošne podpore, teritorialnega nadzora ali kakršne koli oblike dejanske avtoritete. Nemednarodni oborožen spopad lahko poteka tudi med dvema nedržavnima akterjema in tako, da državna vlada lahko sploh ni vpletena. Da bi označili stranko kot stran v spopadu v smislu skupnega tretjega člena, mora biti vpleten nedržavni akter določljiv vsaj na podlagi objektivnih preverljivih meril. To je nujni predpogoj ne samo za ocenitev pravic in obveznost vsake stranke, ampak tudi za praktično razlikovanje med zakonitimi vojaškimi cilji in osebami, ki so zaščitene pred napadi in s tem za kakršno koli smiselno uporabo MHP. Poleg tega pojem *stranke* predlaga minimalno stopnjo organizacije, ki dovoljuje omenjenim silam, da se osredotočijo na svoje operacije zoper

svojega nasprotnika in da izpolnijo svoje dolžnosti v okviru mednarodnega humanitarnega prava (Melzer 2008, 254–255).

6.3.2 Prvi člen dodatnega protokola II

Dodatni protokol II iz leta 1977 je dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam, ki se nanaša na zaščito žrtev nemednarodnega oboroženega spopada. Protokol definira določene mednarodne zakone, ki si prizadevajo za boljšo zaščito žrtev *notranjih* oboroženih spopadov, ki potekajo znotraj meja ene same države. Obseg teh zakonov je bolj restriktiven kot tisti iz Ženevskih konvencij, iz spoštovanja suverenih pravic in dolžnosti nacionalnih vlad.

Področje uporabe Dodatnega protokola II je mnogo ožje kot v skupnem tretjem členu in zatorej ne more služiti kot splošna omejitev koncepta nemednarodnega oboroženega spopada. V nasprotju s skupnim tretjim členom Dodatni protokol II velja samo za oborožene spopade, ki vključujejo državo pogodbenico kot stran v konfliktu in potekajo na ozemlju te države, katere del mora biti pod učinkovitim nadzorom nasprotne nedržavne stranke v sporu. Visok prag uporabnosti Dodatnega protokola II ponazarja stalno upiranje vlade, da omogoči mednarodni pregled v domača ravnanja. Po drugi strani pa objektivni značaj ustreznih meril tudi zagotavlja, da bo dotična vlada težko zanikala obstoj oboroženega konflikta na svojem ozemlju enkrat, ko bo dosežen zahtevan dejanski prag (Melzer 2008, 255–256).

6.3.3 Prag intenzivnosti in trajanja

Splošno je znano, da (v nasprotju z mednarodnim oboroženim spopadom) nemednarodni oboroženi spopad zahteva večji prag nasilja. Obseg in stopnja nasilja, potrebna za nemednarodni oboroženi konflikt, ni nikjer jasno opredeljena (Kretzmer 2005, 195). Melzer 2008, 256) je mnenja, da mora biti prag nasilja, ki se ga lahko obravnava z orodji kazenskega pregona, presežen in potrebna je uporaba vojaških sredstev in metod. Splošna predpostavka namreč je, da je nasilje, ki vključuje nedržavne akterje, predvsem stvar domačega prava, ki se opira na model kazenskega pregona (Kretzmer 2005, 195).

Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo je odločilo, da nemednarodni oboroženi konflikt obstaja, ko oboroženo nasilje med vladnimi silami in organizirano oboroženo skupino traja *dlje časa* (Prosecutor v. Dusko Tadic 1995, 70).

Zaradi zapletenosti in raznolikosti situacij, ki vodijo do nemednarodnega oboroženega spopada, bo njihova kvalifikacija kot oborožen konflikt vedno odvisna od skrbne presoje konkretnih okoliščin, namesto na enotni opredelitvi (Melzer 2008, 257).

6.3.4 *Status borca v nemednarodnem oboroženemu spopadu*

Pod nemednarodnim oboroženim spopadom ne obstaja nobena pravna definicija borca. Razlog za to pravno praznino je znan: države (so bile in) še vedno nočejo podeliti *statusa* bojavnika upornikom in drugim nedržavnim akterjem, ki sodelujejo v nemednarodnem oboroženem spopadu, saj bi jim s tem nudili element legitimnosti, hkrati pa bi uživali v dveh privilegijih borcev – v imuniteti pred kazensko odgovornostjo za bojevanje in statusu vojnega ujetnika, ko/če ga zajamejo. Ampak ali pomanjkanje statusa borca pomeni, da dejansko v nemednarodnem oboroženem spopadu ni borcev?

Logični zaključek definicije nemednarodnega oboroženega konflikta kot konflikta med oboroženimi silami države in organizirano oboroženo skupino je, da so člani obeh skupin (državnih sil in organizirane oborožene skupine) borci. Medtem ko tile borci ne uživajo privilegijev borcev v mednarodnem oboroženem konfliktu, pa so lahko napadeni s strani druge stranke v konfliktu. Po tem pogledu, če med ZDA in Al Kajdo obstaja oborožen konflikt, se aktivne člane Al Kajde lahko cilja (Kretzmer 2005, 197).

Kar zadeva aktivne člane organizirane oborožene skupine kot borce, ki so lahko napadeni, sproža številna vprašanja.

6.3.4.1 *Smernice MORK*²¹

Smernice MORK navajajo, da so za namene načela razlikovanja v nemednarodnih konfliktih vse osebe, ki niso članice državnih oboroženih skupin ali organiziranih oboroženih skupin, stranke v konfliktu, civilisti in potemtakem upravičeni do zaščite pred neposrednim napadom, razen če (in v času ko) neposredno sodelujejo v sovražnostih. V nemednarodnih oboroženih spopadih organizirane oborožene skupine predstavljajo oborožene sile nedržavne strani v konfliktu in so sestavljene samo iz posameznikov, katerih trajna funkcija je neposredno sodelovanje v sovražnostih (neprekinjena bojna funkcija).

---

²¹ Povzeto po Melzer (2008, 27–34).

V povezavi z organiziranimi oboroženimi skupinami smernice MORK razlikujejo med disidentskimi oboroženimi silami in drugimi oboroženimi skupinami; odločilno merilo posameznega članstva v organizirani oboroženi skupini je, ali oseba nase vzame trajne funkcije za skupino in se tako neposredno udeleži v neposrednem sodelovanju v sovražnostih (zatorej je to neprekinjena bojna funkcija).

To nakazuje, da so člani organizirane oborožene skupine nedržavne stranke (npr. Al Kajda) samo tisti, ki prevzamejo funkcijo neprekinjenega bojnega delovanja. Tako so skupine, tj. organizirane oborožene skupine v konfliktu pod nemednarodnim oboroženim spopadom, lahko identificirane, da ima njihovo članstvo neprekinjeno bojno funkcijo za neposredno sodelovanje v sovražnostih. Zato je možno sklepati, da posamezniki, ki nimajo neprekinjene bojne funkcije, ne pripadajo organizirani oboroženi skupini in bodo/so zato označeni kot civilisti. Vendar pa so prav tako lahko zakonite tarče, če neposredno sodelujejo v sovražnostih, četudi nimajo neprekinjene bojne funkcije. Tako bo posameznik ciljan na podlagi svoje bojne funkcije in ne zaradi svojega statusa.

Neprekinjena bojna funkcija ne pomeni *de jure* (pravno) pravico do bojnih privilegijev. Namesto tega razlikuje člane organizirane oborožene skupine nedržavne stranke od civilistov, ki neposredno sodelujejo v sovražnostih zgolj na spontanih, sporadičnih in neorganiziranih osnovah ali ki prevzamejo izključno politične, upravne ali druge nebojne funkcije. Neprekinjena bojna funkcija zahteva trajno vključitev v organizirano oboroženo skupino, ki deluje kot oborožena sila nedržavne stranke v oboroženem konfliktu. Tako imajo tudi posamezniki, katerih neprekinjena funkcija vključuje pripravo, izvedbo, ukaz dejanja ali operacije, ki vodijo v neposredno participacijo v sovražnostih, neprekinjeno bojno funkcijo. Tudi za posameznike, ki so rekrutirani, usposobljeni in opremljeni s strani takšne skupine, ki neprekinjeno in neposredno sodeluje v sovražnostih v imenu skupine, lahko rečemo, da imajo neprekinjeno bojno funkcijo in to še pred prvo izvedbo sovražnega dejanja. Za posameznike, ki pa nimajo neprekinjene bojne funkcije, pa smernice MORK uporabljajo ozek pristop za določitev situacije, kdaj so le-ti lahko ciljani. Posameznik je torej lahko ciljan samo, če ima neprekinjeno bojno funkcijo in/ali neposredno sodeluje v sovražnostih.

6.4 Proporcionalnost

Tudi če so domnevni teroristi legitimna tarča, mora vsaka uporaba ciljanja izpolniti zahteve sorazmernosti. Čeprav je načelo (kot vsako) trdno zasidrano v MHP, pa ga je zelo težko uporabiti (Gardam 1993, 391).

Sorazmernost se mora presojati na podlagi razpoložljivih informacij v času napada in ne na dejanskih rezultatih. Vendar pa, ko so kot rezultat napada, ranjeni ali ubiti nedolžni ljudje, leži na državi težko breme, da dokaže, da se to ni moglo razumno napovedati ali pa da so žrtve bile predvidene, a je bila nujnost napada dovolj velika, da opravičuje tveganje (Kretzmer 2005, 201).

6.5 Ciljanje Osame bin Ladna

Borci, ki sodelujejo v mednarodnem oboroženem spopadu, so zakoniti vojaški cilji; kot taki so izpostavljeni nenehnemu ciljanju ne glede na njihovo ravnanje ali vlogo v času, ko so sodelovali v spopadu. Ne obstaja nobena dolžnost, ki bi si prizadevala za zajetje teh posameznikov, razen če se sami predajo. Medtem ko ta permisivna pravila veljajo za uniformirane pripadnike državnih vojaških sil, ta pravila veljajo tudi za uradnike, ki zasedajo politične položaje tako dolgo, da kot posamezniki igrajo pomembno vlogo znotraj verige vojaškega poveljevanja. Civilisti pa v nasprotju uživajo imuniteto pred neposrednim ciljanjem, razen če (in medtem ko) neposredno sodelujejo v sovražnostih. Posamezniki, ki ponujajo neposredno pomoč v sovražnostih (financiranje, usposabljanje, navdihovanje), ohranijo svojo imuniteto pred neposrednim napadom, čeprav jim lahko sodijo za njihova dejanja. V nemednarodnih oboroženih konfliktih (po Dodatnem protokolu II) pa so člani nedejavne skupine, ki uporabljajo vojaško silo, civilisti, ki neposredno sodelujejo v sovražnostih in so podvrženi ciljanju zaradi svojih dejanj in ne zaradi statusa kot borci. Ta pogled sprejemajo tudi države, ki so vključene v nemednarodne oborožene spopade. Čeprav je MORK sprejel stališče, da so posamezniki lahko ciljani na osnovi svoje obveze funkciji neprekinjenega bojevanja v organizirani oboroženi skupini, pa ni soglasja o tem, ali ideja o borcih in ciljanju glede na status obstaja v nemednarodnih oboroženih spopadih (Van Schaack 2012, 31).

Koh (2011) pravno utemelji ciljni uboj Osame bin Ladna pod MHP z (bin Ladnovim) nespornim vodilnim položajem znotraj Al Kajde in njegovo očitno neprekinjeno operativno vlogo, kar nedvomno izpolnjuje pogoje za trajno vključitev v organizirano oboroženo skupino, ki vključuje pripravo, izvedbo ali ukaz dejanj ali operacij, ki se štejejo za neposredno sodelovanje v sovražnostih. Melzer (2010, 890) trdi, da bo (v praksi) civilist, ki redno in dosledno neposredno sodeluje v sovražnostih vojskujoče stranke, skoraj vedno povezan z organizirano oboroženo silo ali skupino in se kot tak lahko šteje kot *de facto* član ob predpostavki neprekinjene bojne funkcije za to silo ali skupino. Kot tak ne velja več za civilista in izgubi zaščito pred neposrednim napadom, dokler bo zavzemal takšno bojno funkcijo.

Tako morajo ZDA v luči Smernic MORK biti sposobne zagotoviti dokaze, da lahko v njihovem izvajanju načela razlikovanja: (i) rečemo, da je bil bin Laden član organizirane oborožene skupine na podlagi njegove neprekinjene bojne funkcije, da neposredno sodeluje v sovražnostih; (ii) da je bil na podlagi te neprekinjene bojne funkcije resnično dovzeten kot legitimni cilj v okviru MHP.

Četudi je bil bin Laden legitimna tarča, mora ciljanje upoštevati tudi načelo proporcionalnosti. Zanimivo je, da Smernice MORK vsebujejo tudi zahtevo o nujnosti z uvedbo omejitve uporabe sile v neposrednem napadu. Tako ne sme stopnja in sila, ki je dovoljena proti osebam, katerim ni zagotovljena zaščita pred neposrednimi napadi, preseči tistega praga, ki je dejansko potreben za doseg legitimnih vojaških namenov v danih okoliščinah (Melzer 2009, 77).

To namiguje, da četudi je posameznik lahko ciljan, morajo biti predvidena nesmrtonosna sredstva, sploh v okoliščinah, kjer je to mogoče. Smrtonosna sila tako ne sme biti nujna. Ta pogled pa je bil večkrat kritiziran, saj klasično mednarodno humanitarno pravo ne zahteva nujnosti pri uporabi smrtonosne sile proti legitimni tarči. Poleg tega je v praksi (na bojišču) težko napovedati, ali je uporaba nesmrtonosnih sredstev možna in primerna (Wong 2012, 156).

V podporo temu pogoju (nujnosti) Smernice MORK navajajo, da je temeljno načelo običajnega in pogodbenega mednarodnega humanitarnega prava v tem, da je pravica vojskujočih, da sprejmejo, da sredstva za zadajanje poškodb sovražniku niso neomejena in da

je danes načelo vojaške nujnosti na splošno sprejeto in dovoljeno samo do takšne stopnje sile, ki je potrebna za dosego zakonitega namena tega konflikta, in sicer za delno ali popolno podreitev sovražnika v čim krajšem možnem času ter z minimalno porabo virov in življenj. Poleg tega je z načelom vojaške nujnosti povezano tudi načelo humanosti, ki prepoveduje povzročitev trpljenja, poškodb ali uničenja, ki dejansko niso potrebni za dosego legitimnih vojaških namenov (Melzer 2009, 77–79). Vojaška nujnost in premisleki človeštva tako služijo kot vodilo pri določanju vrste in stopnje sile, ki je dovoljena proti legitimni vojaški tarči (Melzer 2010, 904).

Zato so ZDA (v luči Smernic MORK) imele obvezo, da preudarijo nesmrtonosna sredstva in torej zajamejo bin Ladna in uporabijo smrtonosno silo samo, če bi bilo nujno potrebno. Koh (2011) se očitno s tem delno strinja, saj trdi, da so bile ameriške sile, v skladu s pravom oboroženih spopadov in ameriško vojaško doktrino, pripravljene zajeti bin Ladna, če bi se predal na način, ki bi ga lahko varno sprejeli.

Dejstva so nejasna, saj je po operaciji bin Ladnova hčer domnevno poročala, da so bin Ladna najprej zajeli in nato ustrelili (The Telegraph 2011). Če je bil zajet, potem bi mu pripadal *hors de combat* v skladu z 41(2a) členom Dodatnega protokola I, ki velja za osebe v oblasti sovražnega nasprotnika. Ta člen opredeljuje varnost sovražnega *hors de combat*, da le-ta ne sme postati objekt napada. Nadalje skupni tretji člen Ženevskih konvencij prepoveduje ogrožanje življenja in nasilja tudi *hors de combat*. Mednarodno običajno pravo tako opredeljuje zaščito *hors de combat* v mednarodnem in tudi nemednarodnem oboroženem spopadu. Če to drži in je bin Laden res bil najprej zajet in nato ustreljen, potem imamo kršitev MHP, saj mu njegov status kot *hors de combat* zagotavlja zaščito pred namerno uporabo smrtonosne sile. Vse to pa je zaradi pomanjkanja uradnih podatkov o poteku operacije, katere izid je bila smrt Osame bin Ladna, nemogoče trditi (Wong 2012, 157).

7 Mednarodno pravo človekovih pravic

Iz kategorizacije ciljnega ubijanja kot izvensodne usmrtitve namesto vojnih zločinov ali hudih kršitev mednarodnega humanitarnega prava (prava oboroženih spopadov) sledi, da je ustrezni pravni okvir model kazenskega pregona in da je primerna ureditev, ki jo morajo države upoštevati, režim mednarodnega prava človekovih pravic. Na podlagi tega režima se namerna

uporaba smrtonosne sile s strani državnih organov lahko opravičuje le v strogo omejenih pogojih. Država je dolžna spoštovati in zagotoviti pravico do življenja in pravičnega sojenja vsakemu posamezniku. Vsaka namerna uporaba smrtonosne sile s strani državnih organov, ki ni utemeljena na podlagi pravice do življenja, se po definiciji šteje kot izvensodna usmrnitev (Kretzmer 2005, 176).

V odsotnosti oboroženega spopada torej velja pravni režim mednarodnega prava človekovih pravic. Upoštevati je treba, da mora imeti uporaba smrtonosne sile proti bin Ladnu podlago v domačem pravu, če hoče biti zakonita v mednarodnem pravu (Murphy in Radsan 2009, 405). Kljub temu trenutni položaj ciljnega ubijanja po mednarodnem pravu človekovih pravic komentira Alston (2010, 11), ki navaja, da je državno (ciljno) ubijanje zakonito le, če je potrebno za zaščito življenja (kar naredi smrtonosno silo proporcionalno) ali pa ne obstaja noben drug način (npr. zajetje ali nesmrtonosna onesposobitev) za preprečitev ogrožanja življenja (kar naredi smrtonosno silo nujno). Zahteva po proporcionalnosti omejuje dopustno uporabo sile, ki temelji na grožnji, ki jo predstavlja osumljenec drugim. Zahteva po nujnosti pa nalaga obveznosti za zmanjševane stopnje sile, ki se uporablja ne glede na količino, ki bi bila sorazmerna z na primer uporabo opozoril, zadrževanja in zajetja. To pomeni, da pod mednarodnim pravom človekovih pravic ciljno ubijanje v smislu namernega, naklepnega in preiščenega uboja s strani uslužbencev kazenskega pregona ne more biti pravno, ker – za razliko od oboroženega spopada – ubijanje kot edini cilj operacije ni nikoli dovoljeno (Alston 2010, 11).

7.1 Eksteritorialna uporaba Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah – MPDPP²²

Smrtonosno silo proti Osami bin Ladnu so ZDA uporabile na ozemlju Pakistana. So bile ZDA v tem primeru še vedno dolžne izpolniti obveznosti na področju človekovih pravic v okviru Pakta? ZDA vztrajno trdijo, da mednarodno pravo človekovih pravic ne zavezuje ZDA eksteritorialno – torej ne velja za ameriška dejanja oziroma ukrepe v tujini (Thorpe 2011, 6).

---

²² Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – MPDPP (angl. International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) je večstranska pogodba, ki jo je 16. decembra 1966 z resolucijo št. 2200 A (XXI) sprejela Generalna skupščina ZN. Pakt je stopil v veljavo 23. marca 1976 in svoje podpisnice zavezuje k spoštovanju državljanskih in političnih pravic posameznikov, vključno s pravico do življenja, svobodne veroizpovedi, svobodnega govora in združevanja, volilne pravice, pravne varnosti in pravičnega sojenja. Pakt je del Mednarodne listine o človekovih pravicah (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah).

2(1) člen MPDPP navaja, da se »države pogodbenice tega Pakta zavezujejo, da bodo spoštovale in vsem ljudem, ki so na njihovem ozemlju in pod njihovo pristojnostjo, zagotovile v tem Paktu priznane pravice...«. Odbor za človekove pravice je v svojem Splošnem komentarju 31 naznanil, da morajo države pogodbenice v skladu s prvim odstavkom drugega člena MPDPP spoštovati in zagotavljati pravice vsem osebam, ki so znotraj ozemlja države in vsem osebam, ki so pod njihovo pristojnostjo. To pomeni, da mora država podpisnica spoštovati in zagotavljati pravice iz MPDPP vsem osebam, ki so pod učinkovito pristojnostjo države podpisnice, tudi če osebe niso na ozemlju države podpisnice. To načelo velja tudi za tiste, ki so v moči države ali pod učinkovitim nadzorom sil države podpisnice, ki deluje zunaj svojega ozemlja (Human Rights Committee 2004, 4).

To sugerira, da se 2. člen predlaga, da bi vsaka država podpisnica prevzela svoje obveznosti v okviru Pakta za vse osebe, ki so znotraj ozemlja države podpisnice in vse osebe, ki so subjekti pristojnosti države podpisnice ter kogarkoli, ki je v moči ali v učinkovitem nadzoru te države. Na tej točki pa se pojavi vprašanje, kaj sploh pomeni moč ali učinkovit nadzor nad državo; kajti bin Laden ni bil pristojen na ozemlju ZDA in ZDA nimajo teritorialnega nadzora nad Pakistanom (Wilde 2007, 503). Ali bi lahko potemtakem bil bin Laden subjekt ZDA zaradi dejstva, da so ameriški Tjulinji imeli moč in učinkovit nadzor nad njim? Paust (2011, 581) je mnenja, da pravo človekovih pravic, ki se odraža v Paktu (vključno s pravico do življenja, torej varstvo pred samovoljnim odvzetjem življenja), ne velja za bin Ladna med operacijo ameriških Tjulinjev, ker (po podatkih, ki jih je razkrila Obamova administracija) Tjulinji niso imeli učinkovitega nadzora nad bin Ladnom, ko je bil le-ta še živ, in ta učinkovit nadzor nad osebo, ki se nahaja na tujem ozemlju, je povod za uporabo človekovih pravic, ki so določene v MPDPP. Če bi bil bin Laden pod učinkovitim nadzorom Tjulinjev, bi mu pripadala njegova pravica do življenja in bi bila kršena, če bi mu bilo življenje vzeto samovoljno – kot bi na primer bilo, če bi se bin Laden predal in bi bil pod učinkovitim nadzorom ameriških specialcev. Tako Paust neposredno poveže učinkovit nadzor z zajetjem bin Ladna, a njegova interpretacija eksteritorialne pristojnosti je omejena in po njegovo velja le, če ima država fizično skrbništvo nad posameznikom. Vprašanje pa je, ali je lahko ciljno ubijanje posameznika tudi oblika izvajanja nadzora s strani državnih sil. Težko je trditi, da ciljanje nekoga z namenom zajetja ali uporabe smrtonosne sile proti njemu ne pomeni izvajanja moči ali nadzora. Lubell (2010, 223) je mnenja, da je primeren preizkus za te vrste okoliščin izvajanje pristojnosti ali nadzora nad posamezniki na tak način, da so posameznikove pravice

v rokah države. Če so državni uslužbenci (četudi delujejo iz razdalje) sposobni izvajati svoj načrt ciljanja posameznikov z namenom vzeti jim življenje, bi to lahko pomenilo obliko pristojnosti/nadzora nad življenjem posameznika. V skladu s tem testom bi ZDA morale reči, da so imele učinkovit nadzor nad bin Ladnom za izpolnitev svojih obveznosti iz MPDPP. To je zato, ker so ameriški Tjulinji delovali znotraj bin Ladnove trdnjave z namenom ga ali ujeti ali ubiti – oba namena bi lahko veljala kot oblika pristojnosti/nadzora nad njegovim življenjem. Potemtakem bi se ne glede na fizično zajetje Osame, dejanje – ciljanje Osame – lahko štelo kot določena stopnja učinkovitega nadzora. Nekateri se še vedno ne strinjajo, da so bile ZDA eksteritorialno zavezane z MPDPP v tem konkretnem primeru operacije v Pakistanu (Paust 2011, 581). Zavaljo tega argumenta je vprašanje, ali to avtomatično pomeni, da ZDA nimajo nobenih MPČP obveznosti do Osame bin Ladna zaradi njegovega delovanja v Pakistanu za razliko v ZDA. Kaj pa načela občega mednarodnega prava? Pravico do življenja je možno obravnavati kot brezpogojno normo občega mednarodnega prava. Tudi pravica do poštenega sojenja ter domneva o nedolžnosti sta zapisani kot načeli v občem mednarodnem pravu. To bi lahko pomenilo, da so ZDA dolžne spoštovati bin Ladnovo pravico do življenja in pravne varnosti (Wong 2012, 160).

V vsakem primeru je potrebno preveriti, ali je zadevna država lahko zato eksteritorialno zavezana, da spoštuje svoje obveznosti v okviru mednarodnega prava človekovih pravic v okviru pogodbenega prava ali občega mednarodnega prava. To je treba upoštevati v primeru eksteritorialne uporabe sile proti nedržavnim akterjem, ko mednarodno humanitarno pravo ne velja, ker spor še ni prečkal praga oboroženega spopada.

7.2 Pravica do življenja

Izven oboroženega spopada bodo/so metode, ki jih država uporablja za preprečevanje in zatiranje terorizma, določene v skladu z načeli kazenskega pregona. Pri tem modelu so države dolžne spoštovati pravico do življenja in pravico do sodnega postopka, vključno z domnevo o nedolžnosti in poštenim sojenjem, kadar presojujejo o krivdi za nezakonita delovanja. Sodni postopek, spoštovanje pravne varnosti in dosegči končno sodbo so splošni bistveni pogoji (*sine qua non*), brez katerih bi odločitev državnih agentov, da ubijejo nekoga, pomenila kršitev pravice do življenja (Ramsden 2011, 395).

Vendar pa pravica do življenja ni absolutna. Obstajajo situacije, ko možnost odvzema prostosti in sodnega procesa ni možna. V teh primerih postane eksteritorialna uporaba smrtonosne sile neizogiben del kazenskega pregona. Pravica do življenja je torej kakovostno drugačne narave kot na primer absolutna prepoved mučenja. Nihče ne sme biti mučen v namene kazenskega pregona, a odvzeti nekomu življenje je po mednarodnem pravu človekovih pravic zakonito. Takšni konkurenčni interesi skupaj s pravico do življenja vključujejo pravico do samoobrambe, obrambe drugih, do preprečevanja resnih kaznivih dejanj (npr. resna grožnja življenju ali resne poškodbe) in do uporabe sile za aretacijo ali preprečitev pobega oseb, ki predstavljajo grožnjo (Ramsden 2011, 395).

To se odraža v 6. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah²³, ki predpisuje, da nikomur ne sme biti življenje *samovoljno* odvzeto^{24,25}. To pomeni zaščito življenja pred intervencijo državnih organov. Uporaba besede *samovoljno* namiguje na to, da ta zaščita ni absolutna²⁶. Pravzaprav je beseda *samovoljno* predmet dvomnosti, kar pomeni, da je precej nejasno, kdaj se namerno odvzete življenja šteje kot *samovoljno*. Odvzem pravice do življenja je lahko upravičen v dveh primerih: (1) s smrtonosno obsodbo le za najhujše zločine za države, kjer še obstaja smrtna kazen (6(2) člen MPDPP) in (2) v samoobrambi. To pomeni, da se pod določenimi okoliščinami sme dopustiti uporaba smrtonosne sile proti posamezniku tudi pod mednarodnim pravom človekovih pravic. Te okoliščine niso nikjer navedene, saj bi v drugače pomenile priložnost za zlorabo (Wong 2012, 160–161).

Glede na pomen pravice do življenja, mora biti vsak odvzem te pravice utemeljen z največjo mejo sorazmernosti in nujnosti, kot je to običajno pod mednarodnim pravom človekovih pravic.

---

²³ Vsak človek ima prirojeno pravico do življenja. Ta pravica mora biti z zakonom zaščiten. Nikomur ne sme biti življenje samovoljno vzeto (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, 6. člen).

²⁴ Arbitrary deprivation of life

²⁵ S tem se ubijanje dovoljuje, če je le upravičeno.

²⁶ Nameren (ang. *intentionally*) oziroma samovoljen (ang. *arbitrary*) odvzem življenja prepoveduje večina mednarodnih in regionalnih instrumentov prava človekovih pravic. Samovoljen odvzem življenja je poleg 6(1) in (2) člena MPDPP prepovedan tudi z drugim členom Evropske konvencije o človekovih pravicah, 4(1) in (2) členom Ameriške konvencije o človekovih pravicah ter nekaterimi "soft law" instrumenti teles ZN (Melzer 2008, 91–92).

7.2.1 *Nujnost*

Zahteva po (absolutni) nujnosti je prvi standard, ki bi moral biti izpolnjen pri uporabi smrtonosne sile proti posamezniku v okviru prava človekovih pravic. Pogoj je izpolnjen le, če je sila uporabljena za obrambo potencialnih žrtev terorističnih dejanj zoper neposredne smrtne nevarnosti ali resnih poškodb ali samo če manj ekstremna sredstva ne zadostujejo za doseg teh ciljev (UN Crime Congress 1990, 3). Heymann in Kayyem (2004, 60) pojasnjujeta, da mora biti avtorizacija ciljnega uboja določenega posameznika izven območja aktivnega bojevanja upravičena kot nujna za preprečitev večje neposredne škode ali v obrambi proti neposredni nevarnosti za življenje ene ali več oseb.

- Da velja nujnost, ne sme obstajati kakšna razumna alternativa, kot je na primer aretacija ali zajetje, kateremu sledi pripor.
- Da je dejanje neizbežno, mora obstajati resnično tveganje, da bi imelo vsakršno odlašanje v upanju na razvoj kakšne alternative za posledico občutno povečanje tveganja za smrtonosni napad.
- Maščevanje/kazen za pretekle dogodke, namesto preprečevanje prihodnjih napadov, ne more biti opravičilo za ciljno ubijanje.

Zahteva po nujnosti predstavlja temeljni standard v okviru kazenskega pregona, ki ponuja minimalno zaščito pred samovoljnim odvzemom življenja.

7.2.2 *Proporcionalnost*

Načelo proporcionalnosti je splošno načelo v pravu in pomembna sestavina običajnega mednarodnega prava. Uporaba smrtonosne sile mora biti vedno v skladu z načelom proporcionalnosti. Zahteva po sorazmernosti torej pomeni, da odvzem življenja ne more biti opravičen, če bi se isti cilj lahko dosegel z manj vsiljivimi sredstvi (Human Rights Committee 2001, 1). Nadalje država (podpisnica) ne sme uporabljati ciljnega ubijanja kot svarilo ali kaznovanje in preden se zatečejo države k uporabi smrtonosne sile, morajo izčrpati vsa sredstva za aretacijo osebe, ki jo sumijo, da je v postopku izvajanja terorističnih dejanj. Kretzmer (2005, 203) dodaja, da bi moral preizkus proporcionalnosti temeljiti na uravnoteženju treh dejavnikov: (1) nevarnost za življenje, ki jo predstavljajo nenehne dejavnosti teroristov; (2) realizirana možnost nevarnosti za človekovo življenje, če se dejavnosti domnevnih teroristov ne ustavijo nemudoma in; (3) nevarnost, da bodo v napadu na domnevnega terorista ubiti ali ranjeni civilisti.

7.2.3 Sodni nadzor

Ko so državni uradniki vpleteni pri uporabi smrtonosne sile, ima država dolžnost, da izvede neodvisno preiskavo, s katero naj bi ugotovili, ali je bila akcija združljiva z obveznostmi države, da spoštuje in zagotavlja pravico do življenja. Aplikacija tega standarda za ciljno ubijanje pomeni, da mora biti vsak primer ciljnega ubijanja podvržen temeljiti in verodostojni pravni preiskavi. Ta zahteva prinaša transparentnost politiki ciljnega ubijanja, ki deluje v tajnem svetu, v katerega javnost nima vpogleda in tako javnost ne vidi dokumentacije z dokazi, na podlagi katerih se določijo cilji. Poleg tega države niso imune na napake (npr. napake v identiteti) (Israeli Supreme Court 2005, 5).

7.3 Mednarodno pravo človekovih pravic v oboroženem konfliktu

Uporaba prava človekovih pravic v oboroženem spopadu je predmet obsežnih razprav v zadnjih desetletjih; velik del razprave se osredotoča na vprašanje, ali se pravo človekovih pravic uporablja še naprej, ko vstopimo v območje oboroženega konflikta (Lubell 2005, 737). Danes je tako prevladujoča teorija, da tudi med izvajanjem sovražnosti velja režim človekovih pravic, čeprav ga deloma nadomesti *lex specialis*, mednarodno humanitarno pravo (Kretzmer 2005, 185).

~

Vprašanje, ki se postavlja, je, ali je uporaba smrtonosne sile proti bin Ladnu veljala kot "samovoljni odvzem" za namene člena 6(1) MPDPP. Koh (2011) navaja, da so med racijo zaseženi materiali samo nadalje dokumentirali grožnjo ZDA, iz česar so ZDA sklepale, da bo bin Laden organiziral nadaljnje teroristične napade. Ker so dejstva o operaciji tajna in neodločilna, ne moremo z gotovostjo reči, ali je bila uporaba smrtonosne sile upravičena v nasprotju z nesmrtonosnimi ukrepi, da bi ga ujeli. Dejstva niso dovolj jasna, da bi prikazala, ali so bili ameriški Tjulnji ali nedolžni opazovalci v neposredni nevarnosti in ali je bil uboj Osame nujen za zaščito opazovalčevih/Tjulnjevih življenj. Glede nujnosti zaščite ozemlja ZDA pred nadaljnjimi terorističnimi napadi pa – če obstajajo trdni dokazi, da je bin Laden pripravljal in organiziral drugi teroristični napad na ZDA, bi se preventiven napad nanj štel kot samovoljen odvzem njegovega življenja, če ne bi bilo nobenega drugega razumnega in izvedljivega načina, da bi ga aretirali glede na njegovo pravno varnost. Torej, tudi če ne obstaja neposredna nevarnost za življenje in načrtovan teroristični napad ni neposreden, je

uporaba smrtonosne sile proti bin Ladnu kljub temu neodložljiva, ker je to lahko edina in zadnja priložnost, da bi preprečili ali onemogočili teroristične napade. To je tako primer, kako so pravne ureditve lahko zamegljene, saj je meddržavna doktrina preventivne samoobrambe uporabljena pri oceni smrtonosne sile proti posamezniku. Dejstva operacije so zaupna; vendar pa je v interesu mednarodnega prava človekovih pravic pomembno vedeti, ali bi lahko ameriški Tjulnji Osamo prijeli oziroma aretirali – uporabili nesmrtonosne ukrepe – pred uporabo smrtonosne sile. Konec koncev, če je bila njegova smrt nameren, naklepen in premišljen uboj, potem je to pod MPČP verjetno izvensodni uboj, ker je bil edini cilj operacije ubiti Osamo brez predhodnega namena uporabe nesmrtonosne sile ali upoštevanja njegovega pravnega varstva. Če so obstajali konkretni dokazi, da je Osama načrtoval teroristični napad na ZDA in ni bilo možno izvesti aretacije, prijetja ali uporabiti druga nenasilna sredstva, se odpre vprašanje, ali se bo uporaba smrtonosne sile štela kot samovoljni odvzem življenja. Ključni dejavniki, ki jih je potrebno upoštevati, so: (a) ali obstajala nevarnost neposredne škode življenju drugih ljudi; (b) nevarnost terorističnih napadov in; (c) ali so bili nesmrtonosni ukrepi neuspešni ali nepristno izvedljivi in je bila zato smrtonosna sila uporabljena kot zadnje možno sredstvo? (povzeto po Paust 2011, 578–580, Van Schaack 2012, 46–47 in Wong 2012, 161–162).

Posebna poročevalca ZN za usmrčitve, človekove pravice in boj proti terorizmu Heyns in Scheinin (2011) ste izjavila, da se lahko v določenih izjemnih primerih dovoli uporaba smrtonosne sile kot skrajni primer, a v skladu z mednarodnimi standardi o uporabi sile, da bi zaščitili človeška življenja, vključno z operacijami proti teroristom. Vendar pa mora obstajati norma, da se teroriste obravnava kot kriminalce, s pravnimi postopki za prijetje, sojenje in sodno določeno kaznijo. Ukrepi držav v boju proti terorizmu, še posebej v primerih na visoki ravni, postavljajo precedenčni način, po katerem se bo pravica do življenja obravnavala v prihodnjih primerih. V povezavi z uporabo smrtonosne sile zoper Osamo bin Ladna bi ZDA morale razkriti dejstva, da bi se operacija lahko ocenila z vidika standardov mednarodnega prava človekovih pravic. Bilo bi še posebej pomembno vedeti, če je načrtovanje misije dovoljevalo trud za zajetje bin Ladna.

Mnenje posebnih poročevalcev je podobno mnenju v primeru sodbe izraelskega visokega sodišča – neodvisna preiskava bi se morala izvesti po vsakem primeru ciljnega uboja. To ni slaba ideja, saj bi s tem spodbudili odgovornost za državno sponzorirane ciljne uboje.

Sprejetje preiskave ali povpraševanje za vsak ciljni uboj je stvar državne zakonodaje (za ZDA je to AUMF) (Murphy in Radsan 2009, 405).

Glede na zgoraj navedeno, bi morali ZDA spodbuditi, naj ponovno pretehta svojo prakso ciljnega ubijanja v luči pravnega režima MPČP in na področjih, kjer mednarodno humanitarno pravo ne velja.

8 Zaključek

Vprašanje transnacionalnega ali mednarodnega terorizma je ustvarilo veliko razprav, še posebej po napadih 11. septembra 2001 na Združene države Amerike. Dojemanja vprašanja terorizma pa se zelo razlikujejo. Odločevalci v državah, ki so bile izpostavljene terorističnim napadom, pogosto mislijo, da "vojna proti terorizmu" upravičuje ukrepe, ki so včasih popolnoma v nasprotju s standardi človekovih pravic in humanitarnega prava; po drugi strani pa nevladne organizacije za človekove pravice in politiki iz držav, kjer do terorističnega ogrožanja ni prišlo, vidijo večjo grožnjo v pretirani reakciji na teror in včasih ponujajo rešitve, ki so mogoče dobre v teoriji, a imajo malo praktičnega pomena pri tej transnacionalni težavi.

Kritično pri vojni proti terorizmu je vprašanje, ali je to sploh vojna kot taka, ali gre samo za skupno, globalno izvajanje protiterorističnih ukrepov. Za ZDA je to definitivno vojna, celo pravična vojna, kot je to opisal Obama v svojem protiterorističnem govoru maja 2013. Velika večina mednarodne skupnosti se strinja, da je bil odgovor ZDA (in koalicijskih sil) na teroristične napade septembra 2001 (vojna v Afganistanu) legalen, saj so ZDA uporabile silo na principu samoobrambe. Tudi Varnostni svet ZN se je odzval na napade in v svoji Resoluciji 1368, sprejeti dan po napadih, obsodil napade, izrazil odločenost za boj proti terorističnim dejanjem z vsemi sredstvi, znova potrdil neodtujljivo pravico do samoobrambe in izrazil pripravljenost, da sprejme vse potrebne ukrepe za odzivanje na teroristične napade. Vendar pa Varnostni svet v nobeni od svojih resolucij ni izrecno dovolil uporabe sile, razen v samoobrambi.

Kampanja proti mednarodnemu terorizmu tako predstavlja novo paradigmo, ki v mednarodnem pravu še ni ustrezno določena. Javno mednarodno pravo, značilno za

reguliranje državnih ukrepov, je na neznanem območju, ko gre za nedržavne akterje in njihovo vključenost v spreminjajočo se naravo vojne. Potekajočo ameriško kampanjo proti terorizmu se ne da umestiti v obstoječ sistem o uporabi sile v mednarodnem pravu. Čeprav smo sedaj že več kot desetletje v boju proti mednarodnemu terorizmu, se pravni strokovnjaki še vedno borijo s tem, kako najbolje analizirati pravne težave, ki nastanejo, ko države uporabijo silo proti mednarodnim teroristom. Tako lahko svojo prvo hipotezo, da se »mednarodno pravo (oboroženih spopadov) še ni v celoti razvilo za delovanje v vojni proti terorizmu. Boj proti mednarodnemu terorizmu tako predstavlja novo paradigmo, s katero se mednarodno pravo še mora soočiti“ potrdim.

Eden od najbolj spornih protiterorističnih ukrepov v današnji stvarnosti je politika ciljnega ubijanja. Problem se pojavi že pri definiciji in ker ni splošno sprejete definicije, ciljno ubijanje tudi nikjer ni eksplicitno pravno pokrito. Pravilen pravni pristop je preučiti vsako operacijo ciljnega ubijanja od primera do primera v luči obstoječih načel v obsegu pravnih režimov *jus ad bellum*, *jus in bello* in MPČP. V okviru magistrskega dela so bila ponazorjena številna območja dvoumnosti znotraj vsake posamezne pravne ureditve, kar služi kot ponazoritev, kako pričujoč fenomen ciljnega ubijanja izziva pravila znotraj obstoječih vodilnih okvirov mednarodnega prava.

Na splošno vsak primer zahteva preiskavo zakonitosti eksteritorialne uporabe sile na ozemlju druge države in uporabo smrtonosne sile proti posamezniku. Neodtujljiva samoobramba lahko služi kot opravičilo za eksteritorialno uporabo sile proti nedržavnemu akterju v drugi državi. Uporaba sile mora biti ocenjena z vidika ali mednarodnega humanitarnega prava ali mednarodnega prava človekovih pravic. Na kratko, če velja MHP, potem je potrebno načelo razlikovanja oceniti z normami mednarodnega oboroženega konflikta ali nemednarodnega oboroženega konflikta. Če velja mednarodno pravo človekovih pravic, mora biti uporaba sile nujno potrebna, sorazmerna in zato nezaželena zadnja možnost. Operacija se mora zatorej izvesti na preventivni način, v nasprotju s kaznivo naravo, da operacija ne bi pomenila samovoljnega odvzema življenja.

Osama bin Laden je bil nesporno zelo nevaren posameznik; na žalost obstajajo tudi drugi, ki predstavljajo stalno grožnjo varnosti ZDA. Kot rezultat moramo sočustvovati z ameriškim stališčem, ki težko uskladi potrebo po učinkoviti zaščiti svojega ozemlja in državljanov pred terorističnimi napadi in strogim upoštevanjem klasičnih načel mednarodnega prava. Kljub

temu bi ZDA morale ponovno oceniti svoj položaj v skladu s mednarodnim pravom in pojasniti nekatera siva območja – kot sta obseg in klasifikacija oboroženega konflikta z Al Kajdo in kako se to nanaša na načelo razlikovanja, način, kako so opredeljene tarče pod načelom razlikovanja, obseg neodtujljive pravice do samoobrambe ter pretehtati mesto ciljnega ubijanja znotraj MPČP okvira.

Svojo drugo hipotezo, da so »ZDA z ubojem Osame bin Ladna v Pakistanu, ki uradno ni del oboroženega konflikta, kršile mednarodnopravna načela«, lahko zavržem, saj se teroristi zlahka gibljejo po svetu in potemtakem morajo biti tudi protiteroristični ukrepi temu prilagojeni. Toda ta mobilnost pomeni različne stvari v različnih krajih ter v njihovih političnih in pravnih pomenih; tako se lahko ZDA v Londonu ali Parizu zanesejo na sodelovanje z lokalnimi varnostnimi službami in policijo kot tudi na splošne skupne cilje, vrednote in metode. To pa ne velja v primeru Pakistana ali Jemna. Tudi Paust je mnenja, da ZDA – bodisi na podlagi samoobrambe ali na podlagi vojnega prava – niso potrebovale posebnega soglasja Pakistana za uporabo zakonitih ukrepov samoobrambe na pakistanskem ozemlju proti neposrednim udeležencem v potekajočem oboroženem spopadu na ameriško vojaško osebje in drugih državljanov ZDA v Afganistanu (in drugod po svetu) (Paust 2011, 580). Uporaba samoobrambnih ukrepov pred oboroženim napadom s strani nedržavnih akterjev je dovoljena v skladu z 51. členom UL in relevantnim običajnim mednarodnim pravom. Nič v 51. členu UL, splošni praksi uporabe Listine ali *opinio juris* ne zahteva izrecnega soglasja države, iz katere nedržavni akterji oboroženih spopadov izvirajo in na ozemlju katere samoobrambne akcije proti nedržavnim akterjem potekajo (Paust 2011, 569).

Za Pakistan sicer ni znano, ali je vedel, da nudi zatočišče teroristom, ali pa je vedel in ni ukrepal. Mnogi konfliktologi tako opozarjajo na učinek prelitja konflikta iz Afganistana in Iraka na druge sosednje države, sploh na Pakistan, katerega meja z Afganistanom je zelo porozna in slabo nadzorovana, kar pripomore k nemotenemu premikanju teroristov prek meje potem, ko so afganistanske oblasti s pomočjo mednarodne skupnosti z oblasti vrgle talibansko oblast. Na koncu lahko sklenemo, da je težko podati dokončno sodbo o zakonitosti uporabe smrtonosne sile proti Osami bin Ladnu zaradi pomanjkanja zanesljivih podatkov o operaciji sami.

9 Literatura

1. Akande, Dapo. 2012. Classification of Armed Conflicts: Relevant Legal Concepts. V *International Law and the Classification of Conflicts*, ur. Wilmshurst, Elisabeth, 31–80. USA: Oxford University Press. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2132573 (4. junij 2013).
2. Ambos, Kai in Josef Alkatout. 2012. Has 'Justice Been Done'? The Legality of Bin Laden's Killing Under International Law. *Israel Law Review* 45 (02). Dostopno prek: <http://journals.cambridge.org/ISR> (21. maj 2013).
3. Anderson, Kenneth. 2011. *Targeted Killing and Drone Warfare: How We Came to Debate Whether is a 'Legal Geography of War'*. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1824783 (19. maj 2013).
4. Al Jazeera. 2012. *Secret details of Bin Laden burial revealed*. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/news/americas/2012/11/2012112243823204328.html> (14. april 2013).
5. Alston, Philip. 2010. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary, or arbitrary executions*. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.24.Add6.pdf> (13. januar 2013).
6. Apuzzo, Matt in Adam Goldman. 2011. *Bin Laden was unarmed when SEALs stormed room*. Dostopno prek: <http://www.slttrib.com/slttrib/world/51742983-68/bin-laden-seals-compound.html.csp?page=1> (14. april 2013).
7. BITS. 2001. *Negroponte Letter to UN Security Council President*. Dostopno prek: http://www.bits.de/public/documents/US_Terrorist_Attacks/negroponte.htm (17. maj 2013).
8. Blum, Gabriella in Phillip Heymann. 2010. Law and Policy of Targeted Killing. *Harvard National Security Journal* 1 (145). Dostopno prek: <https://www.law.upenn.edu/institutes/cerl/conferences/targetedkilling/papers/BlumHeymannLawPolicy.pdf> (20. junij 2013).
9. Bowen, Gordon L. 2013. *"Targeted Killings": Timeline of U.S. Policy Concerning Covert Operations Involving Assassination*. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/targeted-killings-timeline-of-u-s-policy-concerning-covert-operations-involving-assassination/5326095> (26. april 2013).
10. Brown, Adrian. 2012. *Osama bin Laden's death: How it happened*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-13257330> (14. april 2013).

11. Central Intelligence Agency. 2012. *Terrorist Bombing of Pan American flight 102*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/about-cia/cia-museum/experience-the-collection/text-version/stories/terrorist-bombing-of-pan-am-flight-103.html> (16. maj 2013).
12. CNN. 2001. *Transcript of President Bush's address*. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> (31. marec 2013).
13. *Commentary on Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. 1949*. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl/COM/365-570005?OpenDocument> (4. junij 2013).
14. *Cost of War. a. Economic Costs*. Dostopno prek: <http://costsofwar.org/article/economic-cost-summary> (31. marec 2013).
15. --- b. *Human Costs*. Dostopno prek: <http://costsofwar.org/article/us-and-allied-killed-and-wounded> (31. marec 2013).
16. *Četrta ženevska konvencija o zaščiti civilistov v času vojne. 1949*. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl/385ec082b509e76c41256739003e636d/6756482d86146898c125641e004aa3c5> (4. junij 2013).
17. Čuček, Janez. 1981. *Terorizem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
18. *Dodatni protokol I k Ženevskim konvencijam. 1977*. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument> (4. junij 2013).
19. *Dodatni protokol II k Ženevskim konvencijam. 1977*. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/475?OpenDocument> (4. junij 2013).
20. Dörmann, Knut. 2003. *The legal situation of "unlawful/unprivileged combatants"*. Dostopno prek: http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_849_dorman.pdf (6. junij 2013).
21. Encyclopedia Britannica. *Terrorism*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/588371/terrorism/217764/History> (11. april 2013).
22. *Executive Order 12333*. Dostopno prek: <http://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html#2.11> (26. april 2013).
23. Federal Department of Foreign Affairs. 2013. *Interantional legal bases for combating terrorism*. Dostopno prek: <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/peasec/sec/fiter/ilter.html> (27. junij 2013).
24. Fossati, Marco. 2005. *Terorizem in teroristi*. Ljubljana: Založba Sophia.

25. Fox News. 2011. *Fablet SEAL Team 6 ends hunt for bin Laden*. Dostopno prek: <http://www.foxnews.com/us/2011/05/02/fabled-seal-team-6-ends-hunt-bin-laden/> (14. april 2013).
26. Frontline. *A Biography of Osama bin Laden*. Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/bio.html> (31. marec 2013).
27. Gardam, Judith G. 1993. Proportionality and Force in International Law. *The American Journal of International Law* 87 (3). Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/pdfplus/2203645.pdf?acceptTC=true> (6. junij 2013).
28. Gray, Christine. 2011. President Obama's 2010 United States National Security Strategy and International Law on the Use of Force. *Chinese Journal of International Law* 10 (1). Dostopno prek: <http://chinesejil.oxfordjournals.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/10/1/35.full.pdf+html> (19. maj 2013).
29. Halibozek, Edward P., Jones, Andy in Gerald L. Kovacich. 2007. *The Corporate Security Professional's Handbook on Terrorism*. Dostopno prek: http://books.google.si/books?id=qpwcHUNXw-kC&pg=PA5&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (11. april 2013).
30. Hashim, Asad. 2013. *Leaked report shows Bin Laden's 'hidden life'*. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/news/asia/2013/07/20137813412615531.html> (20. avgust 2013).
31. Heyns, Christof in Martin Scheinin. 2011. *Osama bin Laden: statement by the UN Special Rapporteurs on summary executions and on human rights and counter-terrorism*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10987&LangID=E> (31. maj 2013).
32. Hersh, Seymour M. 1987. *Target Qaddafi*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1987/02/22/magazine/target-qaddafi.html?pagewanted=all&src=pm> (26. april 2013).
33. Heymann, Philip in Juliette Kayyem. 2004. *Preserving Security and Democratic Freedoms in the War on Terrorism*. Dostopno prek: http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/ltls_final_5_3_05.pdf (29. maj 2013).
34. Human Rights Committee. 2001. *CCPR General Comment No. 29: Article 4: Derogations during a State of Emergency*. Dostopno prek:

- <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=type&type=GENERAL&publisher=&coi=&docid=453883fd1f&skip=0> (29. maj 2013).
35. --- 2004. *General comment no. 31 [80], The nature of the general legal obligation imposed on States Parties to the Covenant.* Dostopno prek: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=478b26ae2> (23. maj 2013).
36. Hernández, Gleider. 2013. *Obama's Counter-Terrorism Speech: A Turning Point or More of the Same?* Dostopno prek: <http://www.ejiltalk.org/obamas-counter-terrorism-speech-a-turning-point-or-more-of-the-same/> (24. junij 2013).
37. ICRC. *International Humanitarian Law and International Human Rights Law: Similarities and differences.* Dostopno prek: http://www.ehl.icrc.org/images/resources/pdf/ihl_and_ihrl.pdf (31. maj 2013).
38. Israeli Supreme Court. 2005. *The Public Committee against Torture in Israel v. The Government of Israel.* HCJ 769/02. Dostopno prek: <https://www.law.upenn.edu/institutes/cerl/conferences/targetedkilling/papers/IsraeliTargetedKillingCase.pdf> (29. maj 2013).
39. Khan, Sumera. 2013. *Two years on: Abbottabad report remains out of sight.* Dostopno prek: <http://tribune.com.pk/story/543834/two-years-on-abbottabad-report-remains-out-of-sight/> (20. avgust 2013).
40. Koh, Harold H. 2010. *The Obama Administration and International Law.* Dostopno prek: <http://www.state.gov/s/l/releases/remarks/139119.htm> (26. april 2013).
41. --- 2011. *The Lawfulness of the U.S. Operation Against Osama bin Laden.* Dostopno prek: <http://opiniojuris.org/2011/05/19/the-lawfulness-of-the-us-operation-against-osama-bin-laden/> (29. maj 2013).
42. Kravets, David. 2012. *Former CIA Chief: Obama's War on Terror Same as Bush's, But With More Killing.* Dostopno prek: <http://www.wired.com/threatlevel/2012/09/bush-obama-war-on-terror/> (31. marec 2013).
43. Kretzmer, David. 2005. *Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence? The European Journal of International Law* 16 (2). Dostopno prek: <http://ejil.oxfordjournals.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/16/2/171.full.pdf+html> (10. maj 2013).
44. Lewis, Serh C. in Stephen D. Reese. *What is the War on Terror? Framing Through the Eyes of Journalist.* Dostopno prek:

- <http://journalism.utexas.edu/sites/journalism.utexas.edu/files/attachments/reese/what-is-war-terror-framing-lewis-reese.pdf> (31. marec 2013).
45. Lubell, Noam. 2010. *Extraterritorial Use of Force Against Non-State Actors*. Oxford: University Press.
46. Masters, Jonathan. 2013. *Targeted Killings*. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/counterterrorism/targeted-killings/p9627> (26. april 2013).
47. *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – International Covenant on Civil and Political Rights*. 1966. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljanjskih_politicnih_pravicah.pdf (22. maj 2013).
48. Melzer, Nils. 2008. *Targeted Killing in International Law*. New York: Oxford University Press.
49. --- 2009. *ICRC Interpretive Guidance on the notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law*. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf> (5. junij 2013).
50. --- 2010. *Keeping the Balance between Military Necessity and Humanity: A Response to Four Critiques of the ICRC's Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities*. Dostopno prek: <http://nyujilp.org/wp-content/uploads/2012/04/42.3-Melzer.pdf> (7. junij 2013).
51. *Military Commissions Act*. 2009. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/news/2009%20MCA%20Pub%20%20Law%20111-84.pdf> (6. junij 2013).
52. Ministrstvo za zunanje zadeve. *Mednarodno pravo*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_pravo/ (15. april 2013).
53. Murphy, Richard in Afsheen John Radsan. 2009. Due Process and Targeted Killing of Terrorists. *Cardozo Law Review* 31 (2). Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1349357 (10. januar 2013).
54. Murphy, Sean D. 2009. The International Legality of U.S. Military Cross-Border Operations from Afghanistan into Pakistan. *International Law Studies* 84 (451). Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1296733 (3. junij 2013).

55. Nanda, Ved P. 2009. International Law Implications of the United States "War on Terror". *Denver Journal of International Law & Policy* 37 (4). Dostopno prek: <http://www.law.du.edu/documents/djilp/37No4/Nanda-Final.pdf> (19. maj 2013).
56. *National Strategy for Combating Terrorism*. 2003. Dostopno prek: https://www.cia.gov/news-information/cia-the-war-on-terrorism/Counter_Terrorism_Strategy.pdf (31. marec 2013).
57. New York Times. 1985. *ANZUS Pact Dates to 1951*. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1985/02/07/world/anzus-pact-dates-to-1951.html> (16. maj 2013).
58. Okimoto, Keiichiro. 2011. *The Distinction and Relationship between Jus ad Bellum and Jus in Bello*. Oregon: Hart Publishing.
59. Paulus, Andreas in Mindia Vashakmadze. 2009. Asymmetrical war and the notion of armed conflict: a tentative conceptualization. *International Review of the Red Cross* 91 (873). Dostopno prek: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-873-paulus-vashakmadze.pdf> (6. junij 2013).
60. Paust, Jordan J. 2011. Permissible Self-Defence Targeting and the Death of Bin Laden. *Denver Journal of International Law and Policy* 39 (4). Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1718548 (16. maj 2013).
61. Pavič, Lojze. 2009. *Terorizem smo ljudje: kako razumeti sodobni samomorilski terorizem*. Radovljica: Didakta.
62. Pohly, Michael in Khalid Duran. 2001. *Osama bin Laden in mednarodni terorizem*. Tržič: Učila.
63. Prezelj, Iztok, ur. 2007. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministratvo za obrambo
64. Priest, Dana. 2005. *Covert CIA Program Withstands New Furor*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/12/29/AR2005122901585.html> (26. april 2013).
65. *Prosecutor v. Dusko Tadic aka "Dule": Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction*. 1995. IT-94-1, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (3. junij 2013).
66. Radsan, Afsheen John in Richard Murphy. 2012. The Evolution of Law and Policy for CIA Targeted Killing. *Journal of National Security Law & Policy* 5 (2). Dostopno

- prek: <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socialsciences/docview/926832957/fulltextPDF/13DACB779734A32125E/1?accountid=16468> (26. april 2013).
67. Ramsden, Michael. 2011. Targeted Killings and International Human Rights Law: The Case of Anwar Al-Awlaki. *Journal of Conflict & Security Law* 16 (2). Dostopno prek: <http://jcsl.oxfordjournals.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/16/2/385.full.pdf+html?sid=ea50d95a-fc44-431f-8f09-c48484beb403> (21. maj 2013).
68. Rogers, APV in Dominic McGoldrick. 2011. Assassination and Targeted Killing – The Killing of Osama bin Laden. *The International and Comperative Law Quarterly* 60 (3). Dostopno prek: <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socialsciences/docview/882872647/fulltextPDF/13E22C343FA2146C7ED/1?accountid=16468> (19. maj 2013).
69. Schmitt, Michael N. 2008. Responding to Transnational Terrorism under the Jus ad Bellum: A Normative Framework. *Naval Law Rewiev* 56 (1). Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1610011 (15. maj 2013).
70. Schmitt, Michael N., Garraway, Charles H.B. in Yoram Dinstein. 2006. *The Manual on the Law of NonInternational Armed Conflict With Commentary*. Dostopno prek: <http://www.iihl.org/iihl/Documents/The%20Manual%20on%20the%20Law%20of%20NIAC.pdf> (6. junij 2013).
71. *Statut Meddržavnega sodišča – Statue of the International Court of Justice*. 1945. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0> (15. april 2013).
72. *The Bureau of Investigative Journalism*. Covert Drone War. Dostopno prek: <http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/> (10. junij 2013).
73. The Guardian. 2011. *Osama bin Laden: life of elusive militant and fugitive*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/02/osama-bin-laden-life-elusive-militant> (31. marec 2013).
74. The Telegraph. 2011. *Osama bin Laden 'captured alive before being shot in front of family'*. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/al-qaeda/8491826/Osama-bin-Laden-captured-alive-before-being-shot-in-front-of-family.html> (7. junij 2013).
75. The White House. 2013a. *U.S. Policy Standards and Procedures for the Use of Force in Counterterrorism Operations Outside the United States and Areas of Active*

- Hostilities*. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/uploads/2013.05.23_fact_sheet_on_ppg.pdf (10. junij 2013).
76. --- 2013b. *Remarks by the President at the National Defence University*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks-president-national-defense-university> (23. junij 2013).
77. Thorp, Arabella. 2011. *Killing Osama bin Laden: has justice been done?*. Dostopno prek: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/135~v~Killing_Osama_bin_Laden_Has_Justice_Been_Done_.pdf (5. junij 2013).
78. *Tretja ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki*. 1949. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl/7c4d08d9b287a42141256739003e63bb/6fef854a3517b75ac125641e004a9e68> (5. junij 2013).
79. Trapp, Kimberly N. 2009. *The Use of Force against Terrorists: A Reply to Christian J. Tams*. *European Journal of International Law*. Dostopno prek: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/20/4/1049.full.pdf+html?sid=889b801b-3a99-46cf-9aea-e0535733fe12> (18. maj 2013).
80. Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
81. UN Crime Congress. 1990. *Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials*. Dostopno prek: <http://www.unrol.org/files/BASICP~3.PDF> (29. maj 2013).
82. *Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (13. januar 2013).
83. Värk, Rene. 2005. *The Status and Protection of Unlawful Combatants*. Dostopno prek: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2005_1_191.pdf (5. junij 2013).
84. Van Schaack, Beth. 2012. *The Killing of Osama bin Laden & Anwar Al-Aulaqi: Uncharted Legal Territory*. Dostopno prek: <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/socialsciences/docview/1032681468/fulltextPDF/13D875E02BA5D5FE885/1?accountid=16468> (14. april 2013).
85. Varnostni svet. 2001a. *Resolucija 1368*. S/RES/1368/2001. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> (15. maj 2013).

86. --- 2001b. *Resolucija 1373*. S/RES/1373/2001. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (15. maj 2013).
87. --- 2001c. *Resolucija 1377*. S/RES/1377/2001. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement> (15. maj 2013).
88. Wilde, Ralph. 2007. Triggering State Obligations Extraterritorially: The Spatial Test in Certain Human Rights Treaties. *Israel Law Review* 40 (2). Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1032874 (23. maj 2013).
89. Wilson, Scott in Al Kamen. 2009. *'Global War on Terror' Is Given New Name*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/24/AR2009032402818.html> (31. marec 2013).
90. Wong, Meagan S. 2012. Targeted Killings and the International Legal Framework: With Particular Reference to US Operation against Osama Bin Laden. *Chinese Journal of International Law* 11 (1) Dostopno prek: <http://chinesejil.oxfordjournals.org/content/11/1/127.full.pdf+html> (10. maj 2013).
91. Woodward, Bob. 2001. *CIA Told to Do "Whatever Necessary" to Kill Bin Laden*. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/11/18/AR2007111800655.html> (26. april 2013).
92. Wright, Tom in Matthew Rosenberg. 2011. *Pakistan Warns U.S. Against Raids*. Dostopno prek: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704810504576305033789955132.html> (14. april 2013).

Priloga: Meja med Afganistanom in Pakistanom

RAND MG595-4.2

Murphy (2009, 6)